

**Təhsil Tələbə Krediti Fondunun
fəaliyyəti ilə bağlı:
İCTİMAİ-SOSIAL TƏHLİL**

*İctimai rəy sorğusu və sosioloji
tədqiqatın nəticələri əsasında
hazırlanmışdır*

Analitik hesabatın tədqiqat qrupunun rəhbəri:

Allahverdi Nadiroğlu

Tədqiqat qrupunun üzvləri:

Mahir Mehdizadə

Nadir Şəfiyev

Orxan Abdulsalamov

Qrafik dizayner:

Əsrəf Quliyev

Ünvan: Bak şəhəri, Nəsimi rayonu, S.Vurğun küçəsi 17, mənzil 38

İnternet ünvanı: www.prima.az

Telefon: (+994 55) 251 69 00

E-poçt: office@prima.az

Çapa imzalanıb: 20.12.2022

Fiziki çap vərəqi: 44

Tiraj: 9

XÜLASƏ

Təhsil Tələbə Krediti Fondunun təşəbbüsü ilə “Prima Consulting” şirkəti tərəfindən həyata keçirilən bu ictimai-sosioloji sorğu layihəsi Fondun fəaliyyəti, məmnunluq və əlçatanlığı ilə bağlı aparılan tədqiqatlar sırasında ilklərdən hesab edilə bilər. Təqdim edilən analitik hesabatda təhsil tələbə kreditinin verilməsində mövcud vəziyyət, beynəlxalq təcrübə və perspektivlərin öyrənilməsinin nəticələri əksini tapıb.

Tədqiqatda TTK-dan yararlanmış tələbələr, onların valideynlərinin, təhsil müəssisələrinin əməkdaşları, eləcə də ölkəmizdə müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərən bir sıra ekspertlərin fikirləri, təklifləri və tövsiyələri yer alıb.

Çap edilmiş

“Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyəti ilə bağlı:

İCTİMAİ-SOSIAL TƏHLİL”

adlı vəsaitə görə məsuliyyəti

“Prima Consulting” daşıyır

“Gələcək inkişafı təbii resurslar yox, bilik müəyyən edəcək. Biz görürük ki, iqtisadi sahədə, sənaye sahəsində, hərbi sahədə texnologiyalar nə qədər inkişaf edir. O texnologiyaların sahibləri bu gün dünyada da söz sahibləridir. Biz Azərbaycanda elmə, təhsilə, texnoloji inkişafa çox böyük əhəmiyyət veririk ki, gənclərimiz, cəmiyyətimiz bilikli olsun və Azərbaycan da texnoloji inkişaf baxımından geridə qalmasın. Maddi-texniki baza möhkəmlənir, təhsilin keyfiyyəti yaxşılaşır. Bu sahəyə investisiyalar qoyulur, insan kapitalına investisiyalar qoyulur ”.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ

Gələcəyə yatırılan sərmayə

I HİSSƏ. TƏDQİQATIN MƏQSƏDİ VƏ VƏZİFƏLƏRİ

1.1. Tədqiqatın metodoloji prinsipləri

II HİSSƏ. İCTİMAİ RƏY SORĞUSUNUN ƏSAS NƏTİCƏLƏRİNİN TƏHLİLİ

2.1. Təhsil tələbə krediti almış 6 min tələbə arasında keçirilən anket sorğusunun nəticələri

III HİSSƏ. FOKUS-QRUP DƏYƏRLƏNDİRMƏNİN ƏSAS NƏTİCƏLƏRİNİN TƏHLİLİ

3.1. Paytaxt və bölgələrdə Təhsil tələbə krediti almış tələbələrin valideynləri, vətəndaşlar və təhsil müəssisənin əməkdaşları ilə birgə təşkil edilən fokus-qrup dəyərləndirmənin nəticələri

IV HİSSƏ. KEYFİYYƏT ƏSASLI TƏHLİL

4.1 Ekspertlərlə keçirilən müsahibələrin nəticələri

V HİSSƏ. TƏDQİQATIN YEKUNU

5.1 Təvsiyələr

GİRİŞ

“Hər bir ölkənin bu günü və gələcəyi təhsillə bilavasitə bağlıdır. Təhsilin səviyyəsi, eyni zamanda, elmi-texniki tərəqqini də böyük dərəcədə şərtləndirir. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə baxdıqda, görürük ki, onları inkişaf etmiş ölkələrə çevirən təbii resurslar yox, məhz bilik, savad, təhsil və elmin inkişafıdır.”

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bu gün Azərbaycan bütün istiqamətlərdə sürətli inkişaf yolunda inamla irəliləyir. Azərbaycan dövlətçiliyini yalnız iqtisadi, siyasi, hərbi, hüquqi və s. təməllər üzərində deyil, həm də ilk növbədə təhsil üzərində qurur. Təbii ki, hər bir inkişafın təməlində insan kapitalı, onun əsasında isə təhsil dayanır. Çünki hər bir dövlətin gələcəyi həmin ölkədə təhsilin səviyyəsi ilə ölçülür. Güclü təhsil həm də güclü dövlət deməkdir. Təhsilin inkişafı hər bir ölkədə inkişaf konsepsiyasının mühüm tərkib hissəsidir. Prezident İlham Əliyevin təhsilin inkişafına göstərdiyi diqqət və qayğı onu təsdiqləyir ki, bu mühüm amil dövlət siyasətinin əsas strateji istiqamətlərindən biri və bəlkə də ən başlıcasıdır.

Təhsilin inkişafı ölkədə əhalinin rifahının yaxşılaşması, həmçinin fərdin həyatının daha yüksək səviyyədə qurulması üçün zəmin yaradır. Təhsil insanlara texnologiyaları çevik mənimsəmək, əmək bazarında layiqli yer tutmaq və ömür boyu təhsil prosesinə qoşulmaq, sağlam həyat tərzini, ətraf mühitə münasibətdə düzgün mövqe seçmək imkanı verir. Sosial-iqtisadi həyatın müasirləşdirilməsində təhsilin rolu təkcə təhsilalanın qazandığı bilik və bacarıqların iqtisadi amilə çevrilməsi ilə məhdudlaşmır. Təhsil prosesində əldə olunan bilik və bacarıqlar, həmçinin etik-əxlaqi norma və dəyərlər hər bir təhsilalanın cəmiyyətin layiqli üzvü olması üçün lazımi şərait yaradır, onu biliyi və etik davranışı sayəsində nümunə ola biləcək həmkara, nümunəvi ailə üzvünə və vətəndaşa çevirir.

Prezident İlham Əliyevin “Uşaqlar yaxşı məktəblərdə oxumalıdırlar, müəllimlər yaxşı məktəblərdə dərs deməlidirlər” fikri əsasında ölkəmizdə ən müasir standartlara cavab verən təhsil müəssisələrinin yaradılması istiqamətində işlər aparılır. Hətta son iki ildə pandemiyanın yaratdığı çətinliklərə baxmayaraq, bu məsələ diqqətdən kənarda qalmadı.

Müstəqilliyinin otuzuncu ildönümündə Azərbaycan yeni tarixi mərhələyə - Qarabağın azad edilməsi ilə başlayan Zəfər salnaməsinin yazıldığı dövrə qədəm qoyub. Azərbaycanda “Böyük Qayıdış” strategiyasının həyata keçirilməsi ilə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə sürətli bərpa və quruculuq işləri aparılır. Bu layihələr təhsildən də yan keçmir. Azad olunmuş ərazilərdə yeni və müasir təhsil ocaqlarının tikintisi işlərinə start verilib.

Təhsilin inkişafı ilə bağlı dövlət başçısının təsdiq etdiyi müvafiq dövlət proqramları hazırda Azərbaycan hökuməti tərəfindən uğurla icra edilir. Bu proqramlar orta məktəblərdə kurikulum, təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması, texniki peşə təhsili, Azərbaycanın ali təhsil sisteminin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyasını və s. sahələri əhatə edir.

Ümumiyyətlə, son illər ərzində təhsil sahəsinə ayrılan böyük vəsaitlər hesabına bütün tədris müəssisələrinin maddi-texniki təminatı xeyli dərəcədə yaxşılaşıb. Bütün ali məktəblərin müasir texnika və avadanlıqla təchiz olunması üçün xeyli iş görülüb. Bu da, şübhəsiz, ölkəmizin milli kadr potensialının kəmiyyət və keyfiyyət baxımından yetişdirilməsi və təkmilləşdirilməsi işinə mühüm töhfələr verir.

Əlbəttə ki, görülməli işlər və qarşıya qoyulan strateji hədəflər Azərbaycan təhsilinin parlaq gələcəyindən xəbəb verir. Bu, isə onu deməyə əsas verir ki, təhsil sahəsində islahatlar bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən yeni mərhələdə və yeni keyfiyyətdə uğurla davam etdirilir və bu sahədə atılan genişmiqyaslı addımlar ölkəmizdə savadlı, istedadlı gənc nəslin yetişməsinə, təhsilin böyük nailiyyətlər əldə etməsinə və nəhayət etibarilə, Azərbaycan dövlətinin sürətli inkişafında əsaslı baza rolunu oynayır.

GƏLƏCƏYƏ YATIRILAN SƏRMAYƏ

Bütün bu inkişafıla bərabər təbii ki, bəzi problemlər də var. Azərbaycan tələbələrinin bir hissəsi dövlət sifarişi hesabına, bir hissəsi öz hesabına oxuyur. Ölkədə fəaliyyət göstərən bir sıra ali təhsil müəssisələrində illik təhsil haqqı yüksək olduğu üçün əksər aztəminatlı ailələr övladlarını təhsildən yayındırmağa məcbur olurlar. Çünki qiymətlərin çox yüksək olması ödənişi onlar üçün əlçatmaz edir. Bundan başqa ödənişli təhsilin digər çətinliyi isə tələb olunan məbləğin vaxtında ödənməməsidir. Ödəniş vaxtında edilmədiyi təqdirdə tələbə semestr imtahanına buraxılmaz, diplom ala bilmir və s. problemlərlə üzləşir.

Əhalinin aztəminatlı təbəqələrindən olan şəxslərin təhsilə əlçatanlığını təmin etmək, təhsil almaqda bərabər imkanlar yaratmaq və təhsilin əhatə dairəsini genişləndirmək məqsədilə Prezident İlham Əliyev 2021-ci il iyunun 17-də "Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin tabeliyində Təhsil Tələbə Krediti Fondunun yaradılması və fəaliyyətinin təmin edilməsi ilə bağlı bir sıra tədbirlər haqqında" Fərman imzaladı. Bu həm təhsil almaq istəyənlər üçün bərabər imkanların yaradılması, həm də iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi baxımından olduqca mühüm addımdır. Fondun fəaliyyətinin əsas məqsədi təhsil tələbə krediti sistemini tətbiq etməklə bütün tələbələrin sosial vəziyyətini dövlət dəstəyi vasitəsilə ən yüksək səviyyədə optimallaşdırmaq və tələbələrin təhsillə bağlı xərc problemlərini aradan qaldırmaqdır. Bu sistem ödənişli əsaslarla təhsil alan tələbələrin sosial qayğısını təmin etməklə bərabər, təhsil alan digər tələbələrin də bir çox məsrəflərini aradan qaldırmaqda mühüm rol oynayacaq.

Təhsil Tələbə Krediti Fondundan özəl və dövlət ali məktəblərinin tələbələrinin kredit götürməsində heç bir fərq və ya məhdudiyyət yoxdur. Ali təhsil pilləsinin bakalavriat (əsas (baza ali) tibb təhsili) və magistratura (rezidentura) səviyyələrində, orta ixtisas təhsili pilləsində və peşə təhsili pilləsinin yüksək texniki peşə təhsili səviyyəsində əyani təhsil alan ödənişli tələbələr TTK almaq hüququna malikdirlər.

Kredit verilərkən daha çox tələbənin əhatə olunması burada əsas şərtlərdəndir. Təhsil tələbə kreditlərin verilməsi, əsasən, iki formada həyata keçirilir. Biri sosial, digəri isə standart formada.

Sosial təhsil tələbə kreditindən yalnız sosial həssas təbəqəyə aid ailələrin üzvü olan tələbələr yararlanırlar. Buraya sırf maddi imkanları zəif olan, dövlətdən müəyyən yardımlar alan, aztəminatlı ailələrdən olan tələbələr daxildir.

Standart formadan isə birinci tədris ilinin ilk semestri (yarımili) üçün tələbə qəbulu imtahanında toplanan ümumi balın Fondun Himayəçilik Şurası tərəfindən müəyyən edilən minimal həddindən yuxarı olanlar və illik təhsil haqqı xərcinin ən azı 20 faizini ödəyənlər yararlanırlar. Həmçinin digər semestrlər (yarımillər) üçün isə ÜOMG-si 71 bal və yuxarı olanlar (peşə təhsili müəssisələrində təhsil alanlara münasibətdə aralıq qiymətləndirmə balı 71 bal və yuxarı olanlar) və illik təhsil haqqı xərcinin ən azı 20 faizini ödəyənlər TTK-dan istifadə edə bilərlər.

Təhsil tələbə krediti istehlak kreditlərindən fərqlidir. Əgər istehlak kreditində faizlər iki rəqəmli olursa, burada faiz dərəcəsi çox cüzi və simvolikdir. Faizlər sosial paket üzrə illik 2%, standart paket üzrə isə illik 6%-dir. Kreditlərin təhsil, güzəşt və möhlət müddətində geri qaytarılması nəzərdə tutulub.

Bu kredit kommersiya xarakteri daşımır. Tələbə təhsilini bitirdikdən sonra 20 ilə qədər müddətdə bu krediti ödəyə bilər. TTK-nın geri qaytarılma müddəti tələbənin təhsil pilləsindən və təhsil səviyyəsindən asılıdır. Beləliklə, ali təhsil pilləsinin bakalavriat səviyyəsində təhsil alan tələbələr aldıkları kreditləri 14-22 il, magistratura səviyyəsində təhsil alan tələbələr 12-18 il, orta ixtisas təhsil pilləsində və subbakalavr səviyyəsində tələbələri isə 12-19 il ərzində ödəyə biləcəklər. Tələbə təhsil illərində aldığı krediti məzun olduqdan və güzəşt dövrü bitdikdən sonra qaytaracaq. Təhsilin normativ müddətində, güzəşt və möhlət dövründə kreditə faiz hesablanmır və kreditin qaytarılması tələb olunmur.

Həm sosial, həm də standart paketlər üzrə tələbələri daha yaxşı oxumağa sövq edəcək, bütövlükdə təhsilin keyfiyyətini stimullaşdıracaq bir sıra güzəştlər də nəzərdə tutulub. Sosial kreditlər paketi üzrə ümumi orta müvəffəqiyyət göstəricisinin (ÜOMG) 71 bal və yuxarı olan tələbəyə müvafiq tədris semestri üçün götürdüyü kreditə görə faiz hesablanmır. Təhsil dövründə bütün tədris semestrlərində ÜOMG-si 91 bal və yuxarı olan tələbələr təhsil müddətində aldığı tələbə kreditinin 50 faizi hissəsinin ödənişindən azad olunurlar. Standart tələbə kreditindən istifadə edənlər üçün ÜOMG-si 91 bal və yuxarı olan tələbəyə müvafiq tədris semestri üçün götürdüyü kreditə görə faiz hesablanmır. Standart paket üzrə təhsil dövründə bütün tədris semestrlərində ÜOMG-si 91 bal və yuxarı olan tələbələr təhsil müddətində aldığı tələbə kreditinin 25 faizi hissəsinin ödənişindən azad olunurlar.

Onu da qeyd edək ki, bu kreditlər hər tədris ili üçün ayrılıqda ödənilir. Təhsil Tələbə Krediti Fondunun kreditləri tələbənin özünə deyil, təhsil müəssisəsinə ödənilir. Bu da öz növbəsində universitet üçün 70-80 faiz daimi maliyyə dayanıqlığı deməkdir.

Təhsil krediti üçün müraciət etmək istəyən tələbənin yaşı 18-dən aşağı olduqda valideynləri və ya himayəçisi ilə bir yerdə, yaşı 18-dən yuxarı olduqda isə özü notarial xidmətə yaxınlaşaraq bir sıra razılıqları ərizəsi ilə təsdiq etməlidir. Daha sonra tələbə kredit almaq hüququnun müəyyənləşdirilməsi üçün “e-ttkf.edu.az” portalına daxil olur. Portala giriş identifikasiya nömrəsi, “Asan İmza” və “E-imza” ilə mümkündür. Tələbənin kredit almaq hüququ elektron qaydada müəyyən edilir və kredit müvəkkil bank tərəfindən verilir. Bunun üçün kredit almaq hüququ olan tələbənin müraciət zamanı qeyd etdiyi smart telefon nömrəsinə bank tərəfindən SMS vasitəsilə müvafiq link və birdəfəlik şifrə (OTP) göndərilir. Tələbə linkə keçid etdikdən sonra müvafiq OTP şifrəni daxil edir. Bu zaman müvəkkil bankın üz tanıma sistemi işə düşür və bu sistem vasitəsilə müştəri eyniləşdirilir. Müvafiq məlumatlar tələbə tərəfindən sistemdə təsdiq edildikdən sonra kredit müqaviləsi və kreditin sığorta müqaviləsi rəsmiləşdirilir, təhsil haqqı təhsil müəssisəsinə köçürülür.

Tələbə kreditin verilməsi ilə bağlı hər bir status dəyişikliyi barədə məlumatı SMS vasitəsilə izləyə bilər.

Maraq üçün qeyd edək ki, artıq 17 min 315 tələbə TTK-yə müraciət edib. 10 min 642 müraciət rəsmiləşdirilib ki, onlardan 3 min 945 sosial, 6 min 697-si isə standart kreditdir.

TTK üçün müraciətlər üzrə ümumi statistik bölgü

Müraciət dövrü	Müraciət sayı			Rəsmiləşdirilmiş müraciətlər				
	Cəmi	Kişi	Qadın	Cəmi	Kişi	Qadın	Sosial TTK	Standart TTK
2021/2022 - I semestr	5677	2919	2758	2899	1296	1603	1116	1783
2021/2022 - II semestr	4945	2259	2686	3916	1733	2183	1366	2550
2022/2023 - I semestr	6693	2865	3828	3827	1687	2140	1463	2364
YEKUN	17315	8043	9272	10642	4716	5926	3945	6697

Aztəminatlı ailələrdə təhsil haqqının ödənilməsində yaranan çətinlik bəzən gənclərin ali təhsil almasına mane olur. Tələbələr bu Fondun imkanından bəhrələnməsi sayəsində onlar əmək bazarında özlərinə layiqli iş tapa biləcəklər. Təhsil Tələbə Krediti Fondunun büdcəsinin əsas hissəsinin dövlət büdcəsi hesabına maliyyələşməsi isə çox mühüm amildir.

TƏDQIQATIN MƏQSƏDİ VƏ VƏZİFƏLƏRİ

Yaşadığımız yüzilliyin xüsusiyyətlərindən irəli gələn, bəşər həyatında mürəkkəbliyi, çoxşaxəliyi və planetar miqyası baxımından ortaya çıxan yeni çağırışların gündən-günə çoxalması təhsilə də əks-sədasını verir. Tədqiqatın məqsədi TTK-nın verilməsi sahəsində mövcud vəziyyətin dərinədən öyrənilməsi ilə bu sahədə görülən işlərin daha da təkmilləşdirilməsinin yollarını müəyyənləşdirməkdir. Tədqiqat çərçivəsində respondentlərə ünvanlanan, bütövlükdə cəmiyyəti narahat edən sualların cavablandırılması aşağıdakı məqsəd və vəzifələrin yerinə yetirilməsinə xidmət edib.

Tədqiqatın vəzifələri:

1. Tələbə və valideynlərin TTK barədə nə dərəcədə məlumatlı olduğunu müəyyənləşdirmək;
2. Təhsil işçilərinin TTK haqqında fikirlərini öyrənmək;
3. Qlobal miqyasda baş verən sosial inqilab və radikal transformasiyaların cəmiyyətə təsiri fonunda ölkəmizdə təhsil tələbə krediti sahəsində müşahidə edilən dinamika və tendensiyaaların öyrənilməsi, sosioloji təhlil əsasında aşkara çıxarmaq;
4. Ekspertlərin dünya təcrübəsinə arxalanaraq verdikləri təklifləri ümumiləşdirmək;
5. Azərbaycanda TTKF-nin mövcud fəaliyyəti ilə bağlı ictimai münasibəti öyrənmək, səmərəliliyinin, vətəndaş məmnunluğunun və əlçatanlığın sonrakı inkişaf vektorlarını, təhsil müəssisələri ilə əməkdaşlıq əlaqələrini müəyyənləşdirmək.

TTK-dan yararlanan tələbələrin, onların valideynlərinin, təhsil müəssisəsi əməkdaşlarının, vətəndaşların və ölkəmizdə müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərən ekspertlərin iştirakı ilə keçirilən ictimai rəy sorğusunun nəticələrini əks etdirən analitik hesabatda Təhsil Tələbə Krediti Fondunun formalaşması, təkamülü və inkişaf dinamikası ilə bağlı proseslərin qısa dəyərləndirilməsi əksini tapıb. Sorğuda öyrənilən məsələlərdən bəziləri aşağıdakılardır:

1. TTKF barədə məlumatlı hardan və necə əldə etmisiniz?
2. TTKF-nin fəaliyyətinin şəffaflığını, təhsil tələbə kreditinin əlçatanlığını necə dəyərləndirirsiniz?
3. Şəffaflığı təmin etmək məqsədi ilə müraciət və rəsmiləşmə elektron informasiya sistemi vasitəsi ilə həyata keçirilir. TTK üçün müraciət edərkən hər hansı çətinlik və ya problemlə qarşılaşmısınız mı? Belə bir hal yaşanıbsa bu nə ilə bağlı olub?
4. TTK-nın 2 növü mövcuddur. Birinci növə az təminatlı ailələrdən olan tələbələr üçün nəzərdə tutulan sosial kredit, ikinci növə isə standart kredit daxildir. İllik faiz dərəcələri - Sosial kredit üzrə 2%, standart kredit üzrə 6%-dir. Sizcə faiz dərəcələri qənaətbəxşdir mi?
5. Fond tərəfindən kreditdən istifadə edən tələbələr üçün bir sıra güzəştlər tətbiq edilir. Məsələn: Normativ təhsil müddəti ərzində əlaçı olan tələbələrə götürülən kreditin 25/50 faizinin bağışlanması, təhsil müddəti başa çatdıqdan sonra tələbəyə işlə təmin olunması üçün 2 il güzəşt müddətinin verilməsi və s. Tətbiq edilən bu və digər güzəştləri necə qiymətləndirirsiniz?
6. TTK-dan ölkə daxilindəki təhsil müəssisələrində təhsil alan hər bir Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı istifadə edə bilər. Amma müəyyən tələb və şərtlər mövcuddur. Misal üçün akademik borcu (kəsir) olan tələbələrə TTK verilmir. Bu cür tələblərdən razısınız mı? Nəyin dəyişməyini istərdiniz və ya nələri təklif edərdiniz?
7. Maddi çətinliyiniz olmadığı halda TTK-dan yararlanardınız mı?
8. Təhsil müəssisəsi ilə Təhsil Tələbə Krediti Fondu arasındakı əməkdaşlıq hansı səviyyədədir? Bunu daha da inkişaf etdirmək üçün nələri təklif edərdiniz?
9. TTK-dan yararlanmış tələbələrin akademik göstəricilərində hansı dəyişikliklər olub?
10. Təhsil almaqda bərabər imkanlar yaratmaq və təhsilin əhatə dairəsini genişləndirmək məqsədilə yaradılan Təhsil Tələbə Krediti Fondunun təklif etdiyi dəstək mexanizimindən daha çox tələbələrin istifadə edə bilməsi üçün hər hansı təklifiniz varmı?

TƏDQİQATIN METODOLOJİ PRİNSİPLƏRİ

Təhsil Tələbə Kredit Fondunun fəaliyyəti ilə bağlı ictimai sorğunun təşkilində müasir metodoloji prinsip əsas götürülüb. Sosial araşdırmalarda tədqiqat subyektinə mütəxəssis baxışı əldə etmək üçün ekspert sorğularından da istifadə edilib.

Sorğu nəticələrinin kəmiyyət və keyfiyyət aspektlərinin ümumiləşdirilməsi problemin qoyuluşuna həm respondent, həm təhsil müəssisələrinin əməkdaşları, TTK-dan yararlanmış tələbələrin validenyləri, vətəndaşlar, həm də mütəxəssis münasibətlərinin müqayisəli təhlili əsasında daha dolğun qənaət və tövsiyələrə gəlməyə imkan yaradır. Ekspert rəylərinin əldə edilməsi üçün 15 ekspert-respondentlə (təhsil, sosial, qeyri-hökumət təşkilatlarının və dövlət qurumlarının nümayəndələri) əhatəli müsahibələr həyata keçirilib. Müxtəlif sahələrdə çalışan və ixtisaslaşan ekspertlər qrupu ilə müsahibələrin aparılması TTK ilə bağlı məsələlərin çoxsaylı cəhətlərinə və problemlərinə müxtəlif baxış bucaqlarının öyrənilməsinə, səlahiyyətli şəxslərdən götürülmüş təfərrüatlı məlumatlar hesabatın nəticələrinin zənginləşməsinə və tövsiyələrin əsaslandırılmasına mühüm töhfə verib. Ekspertlərlə aparılan müfəssəl müsahibələr tədqiq edilən sahənin dərinlik dərəcəsini müəyyənləşdirməyə imkan yaradır.

Müxtəlif sahələr üzrə toplanmış məlumatların etibarlılığını və mötəbərliyini təmin etmək məqsədilə tədqiqat qrupu kəmiyyət sorğusu vasitəsilə əldə olunmuş məlumatları keyfiyyət əsaslı məlumatların təhlilindən əldə edilmiş nəticələrlə “trianqulyasiya” prizmasında istifadə edib. Sosial elmlərdə “trianqulyasiya” eyni nəticələrin, göstəricilərin müstəqil, obyektiv yoxlanılması üçün bir neçə metodun tətbiqi ilə təhlil edilməsidir.

Analitik hesabat TTK-dan yararlanmış tələbələr arasında aparılan anket sorğusu, həmçinin TTK-dan istifadə edən tələbələrin valideynləri, təhsil müəssisələrinin əməkdaşları, vətəndaşlar və müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərən ekspertlər arasında keçirilən fokus-qrup dəyərləndirmənin nəticəsi olaraq hazırlanıb. Burada onların Fondun fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi, səmərəliliyinin və vətəndaş məmnuniyyətinin artırılması istiqamətində maraqlı fikirləri yer alıb. Problemlərdən çıxış yolları açıqlanır, beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq fəaliyyətin daha da şaxələndirilməsi qeyd olunub.

Ekspert sorğusunun nəticələri “Keyfiyyət əsaslı təhlil” bölməsində yerləşdirilib.

Tədqiqatın coğrafi əhatəsi

Anket sorğusu və fokus-qrup dəyərləndirmə Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Şəki, Lənkəran, Mingəçevir, Quba və Şamaxı da daxil olmaqla bütün ölkə ərazisini əhatə edib. Tədqiqat TTK-dan yararlanmış 6 min tələbənin iştirakı ilə aparılıb. Həmçinin reallaşdırılan 16 fokus-qrup dəyərləndirmə çərçivəsində 15-i ekspert olmaqla ümumilikdə 343 nəfərin fikri və rəyi qeydə alınıb.

Respondentlərin seçimi

Sorğular Təhsil Tələbə Krediti Fondu tərəfindən təqdim edilmiş təhsil tələbə kreditindən yararlanmış tələbələrə siyahısından istifadə olunmaqla, vətəndaşlar üzrə isə təsadüfi addım seçimi metodologiyasından istifadə olunmaqla həyata keçirilib. Tədqiqat çərçivəsində respondentlərin seçimində təsadüfi seçmənin ehtimal ölçüyə mütənasib çoxpilləli klaster seçməsindən istifadə edilib ki, bu da hər bir respondentə bərabər səviyyədə iştirak imkanı verib.

Tədqiqat metodu

Tədqiqatın aparılmasında kəmiyyət metodologiyası çərçivəsində tələbələrə anket sorğusu, keyfiyyət metodologiyası çərçivəsində isə hədəf qrupuna daxil olan TTK-dan yararlanmış tələbələrə valideynləri, təhsil müəssisələrinin nümayəndələri, vətəndaşlar və müxtəlif sahələrdən olan mütəxəssislərlə müfəssəl müsahibə-məlumat toplama metodundan istifadə edilib.

Sorğu anketi

Sorğu anketinin sualları mövcud vəziyyət nəzərə alınmaqla yanaşı, beynəlxalq təcrübəyə istinadən hazırlanıb. Sorğu anketi 11, 4 kateqoriya üzrə keçirilən 16 fokus-qrup dəyərləndirmə isə ümumilikdə 43 sualdan ibarətdir. Suallar aşağıdakı istiqamətlər üzrə olub:

Anket sorğusu:

1. Sorğuda iştirak edənin cinsi
2. Soruğuda iştirak edən tələbənin təhsil səviyyəsi
3. TTKF haqqında məlumatı haradan əldə etmisiniz?
4. TTKF-nin sosial şəbəkə hesabları barədə məlumatlısınız mı? Məlumatlısınızsa, daha çox hansından yararlanmışınız?
5. Elektron müraciətlə bağlı hər hansı bir çətinliklə üzləşmişiniz mi?
6. Sistemin səmərəliliyi sizi qane edirmi?
7. TTKF-nin əlçatanlığını və müraciət olunmasında bərabər imkanların yaradılmasını necə qiymətləndirirsiniz?
8. Rəsmiləşmə prosesində hər hansı problemlə qarşılaşmışınız mı? Bu problem haradan qaynaqlanmışdır?
9. Rəsmiləşmə müddəti sizi qane etmişdirmi?
10. Siz hər hansı tanışınıza TTKF-yə müraciət etməyi tövsiyə edərdiniz mi?
11. TTKF-nin fəaliyyətini necə dəyərləndirirsiniz?

Fokus-grup iştirakçıları üçün ünvanlanan sualların bəziləri aşağıdakılardır:

1. Təhsil Tələbə Krediti Fondu barədə məlumatlı hardan və necə əldə etmisiniz?
2. Şəffaflığı təmin etmək məqsədi ilə müraciət və rəsmiləşmə elektron informasiya sistemi vasitəsi ilə həyata keçirilir. TTK üçün müraciət edərkən hər hansı çətinlik və ya problemlə qarşılaşmışınız mı? Belə bir hal yaşanıbsa bu nə ilə bağlı olub?
3. TTK-nın 2 növü mövcuddur. Birinci növə az təminatlı ailələrdən olan tələbələr üçün nəzərdə tutulan Sosial kredit, ikinci növə isə Standart kredit daxildir. İllik faiz dərəcələri - Sosial kredit üzrə 2%, standart kredit üzrə 6%-dir. Sizcə faiz dərəcələri qənaətbəxşdirmi?
4. TTK-dan ölkə daxilindəki təhsil müəssisələrində təhsil alan hər bir Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı istifadə edə bilər. Amma müəyyən tələb və şərtlər mövcuddur. Məsələn üçün akademik borcu (kəsir) olan tələbələrə TTK verilmir. Bu cür tələblərdən razısınız mı? Nəyin dəyişməyini istərdiniz və ya nələrə təklif edərdiniz?
5. Fond tərəfindən kreditdən istifadə edən tələbələr üçün bir sıra güzəştlər tətbiq edilir. Məsələn: Normativ təhsil müddəti ərzində əlaçı

olan tələbələrə götürülən kreditin 25/50 faizinin bağışlanması, təhsil müddəti başa çatdıqdan sonra tələbəyə işlə təmin olunması üçün 2 il güzəşt müddətinin verilməsi və s. Tətbiq edilən bu və digər güzəştləri necə qiymətləndirirsiniz?

6. TTK üzrə borcun hansı hallarda sığortalanmasından məlumatınız varmı?
7. Maddi çətinliyiniz olmadığı halda TTK-dan yararlanardınız mı?
8. Təsəvvür edin (övladınızın) təhsiliniz üçün müəyyən kapital toplamısınız. Amma TTKF-nin dəstəyindən istifadə etdikdən sonra həmin kapitalınıza qənaət etmiş olursunuz. Bəs TTK-dən yararlandıqdan sonra o kapitalı hara xərcləyərsiniz?
9. TTK-dan yararlanmış tələbələrin akademik göstəricilərində hansı dəyişikliklər olub?
10. Təhsil müəssisəsi ilə Təhsil Tələbə Krediti Fondu arasındakı əməkdaşlıq hansı səviyyədədir? Bunu daha da inkişaf etdirmək üçün nələri təklif edərdiniz?
11. Ətrafınızda TTK-dan yararlanan tanışlarınız varmı? Onların Fondun fəaliyyəti ilə bağlı hər hansı təklif və rəyi varmı?
12. Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyətinin şəffaflığını, təhsil tələbə kreditinin əlçatanlığını necə dəyərləndirirsiniz?
13. TTKF haqqında məlumatların daha geniş auditoriyaya çatdırılması üçün qurumun sosial şəbəkələrdə (Youtube, LinkedIn, Instagram, Facebook və s.) rəsmi hesabları mövcuddur. Siz Fond haqqında informasiyaları ən çox hansı sosial şəbəkədən əldə edirsiniz?
14. TTK sözünü eşitdikdə ilk olaraq ağılnza nə gəlir? Təhsil kreditinin Bank kreditindən fərqi nədir?
15. Təhsil almaqda bərabər imkanlar yaratmaq və təhsilin əhatə dairəsini genişləndirmək məqsədilə yaradılan Təhsil Tələbə Krediti Fondunun təklif etdiyi dəstək mexanizimindən daha çox tələbələrin istifadə edə bilməsi üçün hər hansı təklifiniz varmı?

SAHƏ İŞİ

Sorğu 2022-ci ilin noyabr ayının 24-dən dekabr ayının 14-dək olan dövrdə aparılıb. Sorğu Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Şəki, Lənkəran, Mingəçevir, Quba və Şamaxı rayonları daxil olmaqla bütün ölkəni əhatə edib. Anket sorğusunun orta keçirilmə müddəti 15 dəqiqə, fokus-qrup dəyərləndirmələr isə ən azı 2 saat təşkil edib.

ETİK PRİNSİPLƏR

Respondentlər sorğuda iştirakın könüllü olması, istənilən anda sorğunu dayandırmaq və hər hansı suala istədikdə fikir bildirməmək hüququnun olması barədə ətraflı məlumatlandırılıblar. Müsahibələrin məxfiliyi ciddi şəkildə qorunub. Bütün müsahibələrdə anonimlik təmin edilib. Respondentlər əmin ediliblər ki, onların cavabları yalnız ümumiləşdirilmiş şəkildə istifadə olunacaq. Bu amil sorğu nəticəsində toplanılan məlumatların yüksək etibarlılığını təmin edib.

TƏLİMAT

Sorğunun keçirilməsində 20 intervüyer (müsahibə alan), 4 koordinator və 2 layihə meneceri iştirak edib. Müsahibə alanlar işə başlamamışdan əvvəl qaydalar ilə tanış edilib, təlimatlandırılıblar. Keçirilən sorğunun məqsədi, respondentlərə ünvanlanan suallar və respondentin seçilməsi üsulu barədə geniş izahatlar verilib.

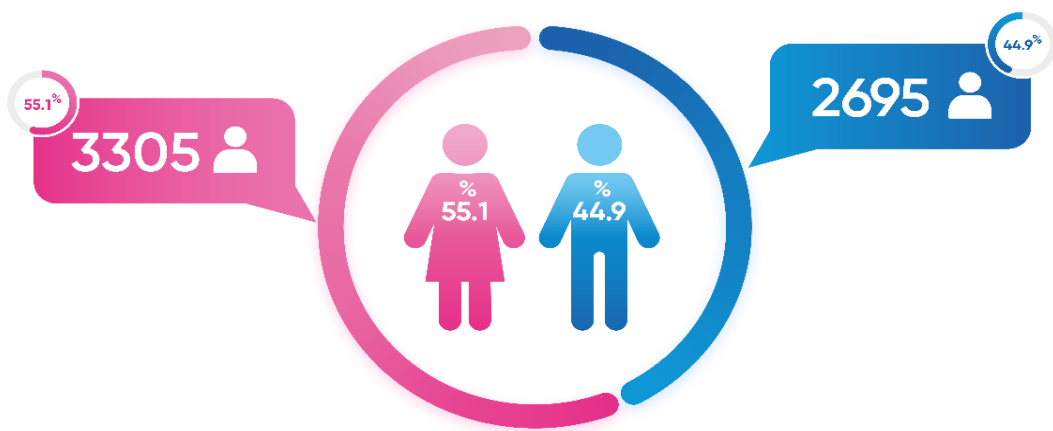
MƏLUMATLARIN İŞLƏNMƏSİ VƏ TƏHLİLİ

Sorğu başa çatdıqdan sonra hər bir anket üzrə bazaya toplanan məlumatlar xüsusi proqram - SPSS (Statistical Package for the Social Sciences (Sosial Elmlər üzrə Statistik Proqram Paketi)) vasitəsilə təhlil edilib. Dəyişənlər arasında statistik əhəmiyyətli əlaqənin tapılması və müxtəlif sosial-demoqrafik qruplar arasında dəyişənlərin müqayisəsi üçün X^2 və korrelyasiya testindən istifadə edilib.

İCTİMAİ RƏY SORĞUSUNUN ƏSAS NƏTİCƏLƏRİNİN TƏHLİLİ

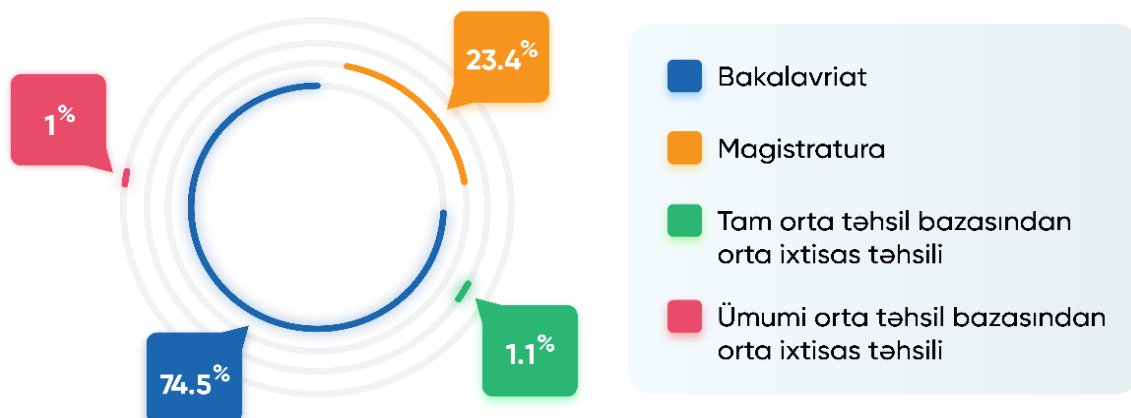
1. Sorğu zamanı gender balansı nisbətən qorunub – rəyi soruşulanların 2 min 695 nəfəri kişi (44.9%), 3 min 305 nəfəri isə qadındır (55.1%).

Respondentlərin demoqrafik vəziyyəti

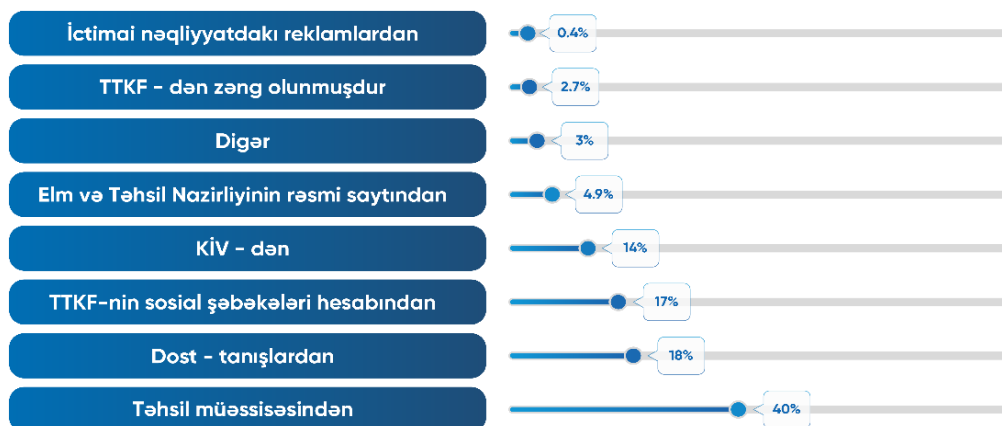
2. Rəyi soruşulanlardan 4 min 486 nəfəri (74.5%) bakalavriat, 1398 nəfəri (23.4%) magistratura, 63 nəfəri (1.1%) tam orta təhsil bazasından orta ixtisas təhsilində, 53 nəfəri (1%) isə ümumi orta təhsil bazasından orta ixtisas təhsili pilləsində təhsil alan tələbələrdir.

Respondentlərin təhsil səviyyəsi

3. “TTKF haqqında məlumatı haradan əldə etmisiniz?” sualına respondentlərin cavabı müxtəlif olub. Tələbələrin böyük əksəriyyəti yeni 2 min 370 nəfəri fond haqqında məlumatı təhsil aldığı müəssisədən, o cümlədən Fond rəsmilərinin təhsil müəssisəsində keçirdiyi görüşlərdən əldə etdiyini bildirib. 1089 tələbə dost-tanışlarından, 1030 nəfər TTKF-nin sosial şəbəkələri hesablarından, 848-i isə KİV-dən məlumat aldığını deyib. Fond barədə 292 tələbə Elm və Təhsil Nazirliyinin rəsmi internet saytıdan xəbərdar olduğu halda, 177 nəfər bu informasiyanı DİM və Fond tərəfindən gələn SMS vasitəsi ilə, həmçinin internetin köməkliyi ilə əldə etdiklərini vurğulayıblar. Bu nəticələr onu deməyə əsas verir ki, TTKF-nin təbliğat-təşviqat və maarifləndirmə tədbirlərinin əsasən aşağıda qeyd olunan istiqamətlər üzrə reallaşdırılması məqbuldur; Daha geniş auditoriyanı əhatə etmək üçün xəbərlərin, eləcə də tanıtım və məlumat xarakterli video çarxların, informasiyaların ölkədə fəaliyyət göstərən təhsil ocaqlarında, KİV və Fondun rəsmi sosial şəbəkə hesabları üzərindən həyata keçirilməsi daha məqsədə uyğundur.

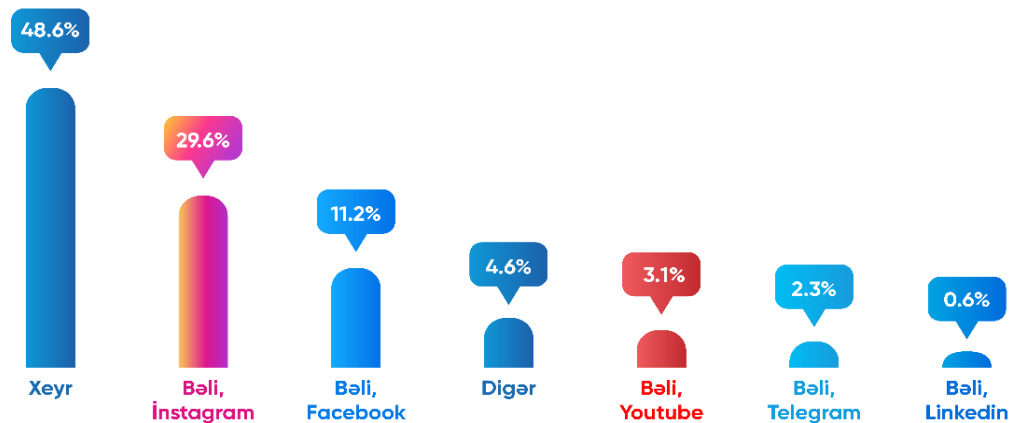
TTKF haqqında məlumatı haradan əldə etmisiniz?

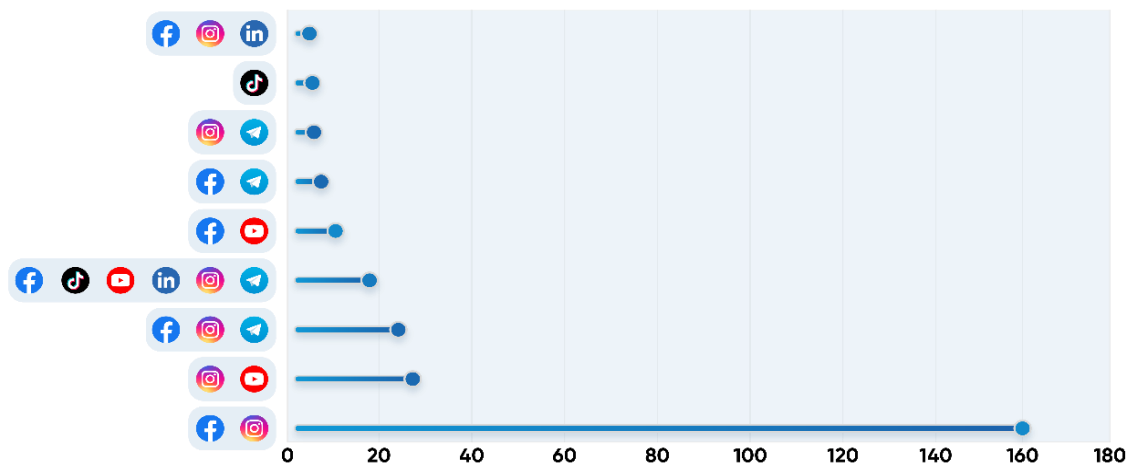
4. Sorğu zamanı məlum oldu ki, 6 min tələbədən 2 min 914 nəfəri TTKF-nin sosial şəbəkə hesablarının mövcudluğundan xəbərsizdir. 3 min 86 tələbə isə məlumatlı olduğunu bildirib. Onlardan 1778 nəfəri Fond haqqında hər hansı informasiyanı “Instagram”, 673-ü isə “Facebook” vasitəsi ilə əldə etdiyini qeyd edib. TTKF barədə xəbər və yeniliklərlə tanış olmaq üçün “YouTube”, “Telegram” və “Linkedin”ə daxil olanlar da var. Lakin bu platformalardan istifadə edənlərin sayı azdır. “Digər” variantını seçən 4.6 faiz isə həm “Instagram”, həm “Facebook”, həm də “Telegram”dan istifadə edənlərdir. Onların sayı 273-dür. Əldə olunan nəticə onu deməyə əsas verir

ki, TTKF yeniliklər və xəbərləri daha çox “Instagram” və “Facebook” üzərindən paylaşım etməyi daha məqsədə uyğundur. Belə olduğu təqdirdə paylaşılacaq hər bir informasiyadan daha çox tələbə məlumatlı olacaq. Ətraflı diaqramlarda qeyd olunub.

TTKF-nin sosial şəbəkə hesabları barədə məlumatlısınız mı?

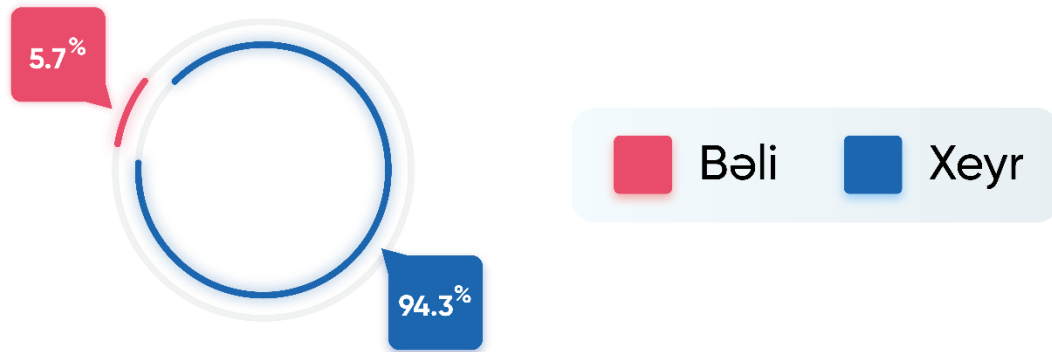

TTKF haqqında məlumatı haradan əldə etmisiniz?

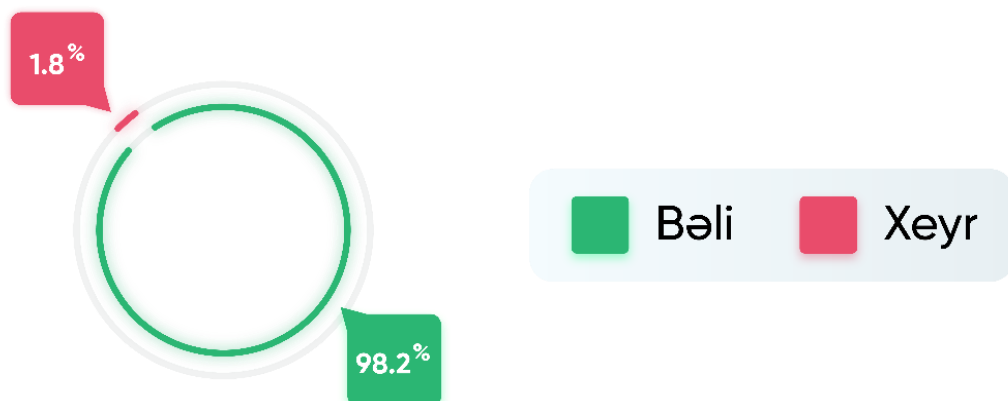
5. Sorğuda iştirak edənlərin böyük əksəriyyəti elektron müraciət zamanı heç bir çətinliklə qarşılaşmadığını bildirib. 5 min 560 tələbə prosedurun şəffaflığından və rahatlığından məmnunluğunu dilə gətirib. 5.7 faiz başqa sözlə desək 340 tələbə isə bunun əksini düşünür. Onların da əksəriyyəti müvafiq məlumatların təhsil müəssisəsi tərəfindən gec təsdiq olunmasından gileyləniblər. Respondentlərin bəziləri isə elektron sistemin tez-tez donmasından şikayətçi olub.

Elektron müraciət zamanı hər hansı çətinliklə üzləşmişinizmi?

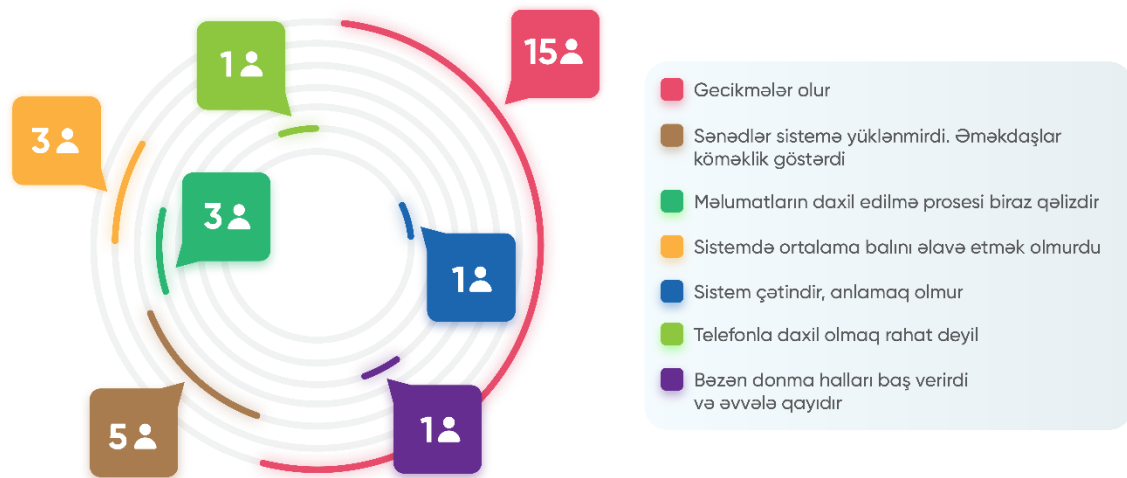

6. Təhsil elə bir sahədir ki, daim təkmilləşmə və hərəkət tələb edir. Təhsil Tələbə Krediti Fondunun yaradılması da məhz bu ideyaların davamıdır. Bu ideyanın uğurlu və dinamik inkişaf üçün həm peşəkar komandanın, həm də müasir standartlara cavab verən innovativ sistemin olması vacibdir. Bu məqsədlə 6 min tələbədən sistemin səmərəliliyi ilə bağlı fikirlərini öyrəndik. Respondentlərdən 5 min 894 nəfəri sistemin səmərəliliyi və məqsədyönlüyündən razı qaldığını qeyd edib. Amma 1.8 faiz yəni 106 tələbə bu suala "XEYR" deyə cavab verib. Səbəbini soruşduqda onlar fikirlərini bu cür ifadə ediblər;

Sistemin səmərəliliyi sizi qane edirmi?

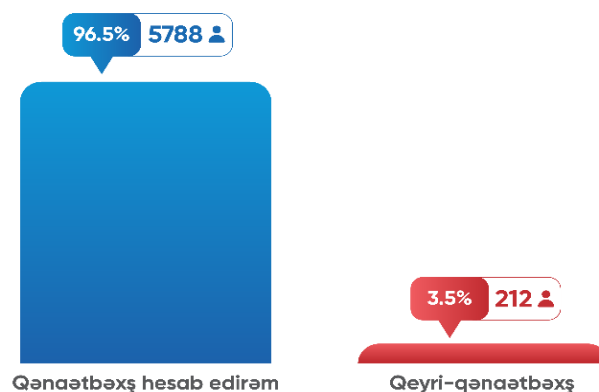

"Xeyr" cavabına qeyd olunan rəylər

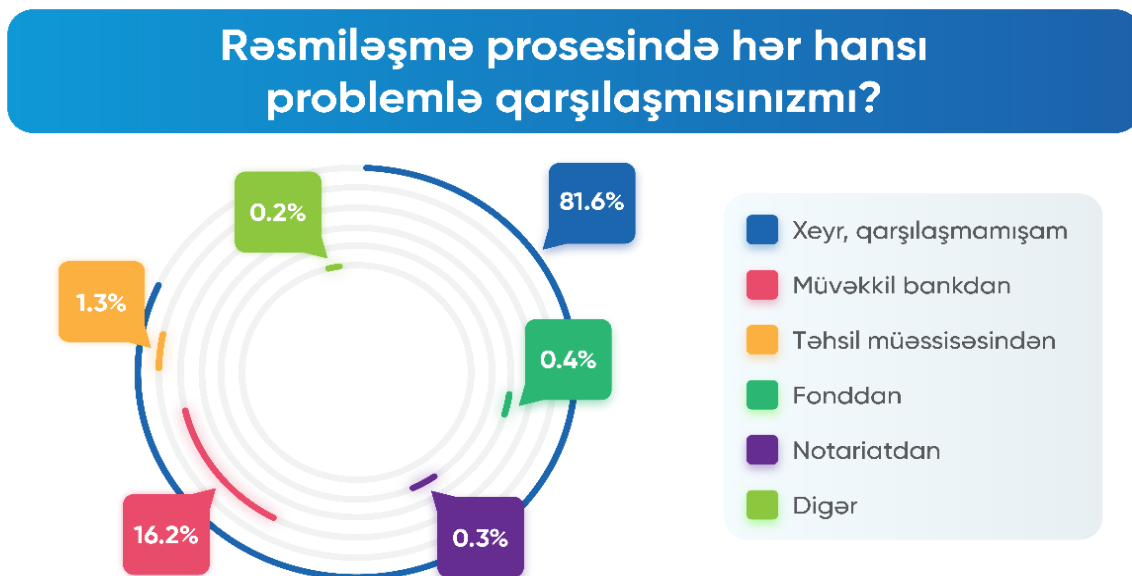

7. Təhsil Tələbə Krediti Fondunun yaradılmasında məqsəd təhsilin hamı, xüsusilə də əhalinin aztəminatlı təbəqələrindən olan şəxslər üçün əlçatanlığının təmin edilməsi, təhsildə bərabər imkanların yaradılması və təhsilin əhatə dairəsinin genişləndirilməsidir. Sorğuda iştirak edən 6 min tələbədən 5 min 788 nəfəri yeni 96.5 faizi TTKF-nin əlçatanlığını və müraciət olunmasında bərabər imkanların yaradılmasını qənaətbəxş hesab etdiyi halda, 212 tələbə (3.5%) bunun əksini düşünür. Araşdırmanın nəticəsi onu deməyə əsas verir ki, tələbələr üçün yeni imkanlar təklif edən Fondun bu istiqamətdə gördüyü işlər yüksək qiymətləndirilir və təqdir olunur.

TTKF-nin əlçatanlığını və bərabər imkanların yaradılmasını necə qiymətləndirirsiniz?

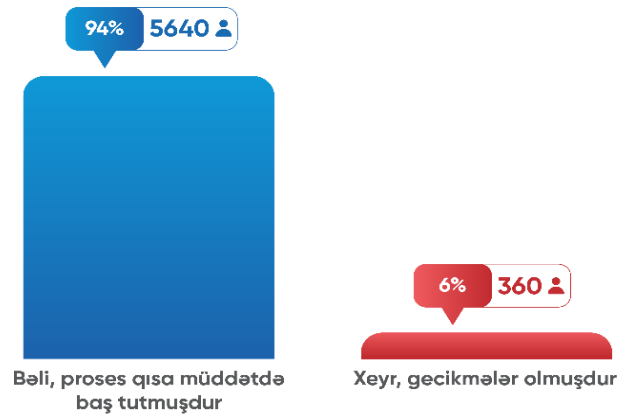
8. TTK sosial baxımdan həssas ailədən olan tələbələrle yanaşı, həm də akademik göstəricisi yüksək olan tələbələrə çox böyük dəstək olacaq. Amma bəzən tələbələr texniki problem səbəbindən bu kreditlərdən yararlanı bilmirlər. Rəyi soruşulılardan 972 nəfər (16.2%) müvvəkil bankın üz tanıma sistemindən şikayətçi olmaqla yanaşı, həmçinin kredit məbləğinin universitetə vaxtında köçmədiyini qeyd edib. 76 tələbə, yəni rəyi soruşulılaların 1.3 faizi isə rəsmiləşmə zamanı təhsil aldıkları müəssisə tərəfindən problemlə qarşılaşdığını dilə gətirib. 28 nəfər Fonddan geri dönüşün gec olduğunu, 19 tələbə isə notariatda çətinliklə üzləşdiyini diqqətə çatdırıb. Rəsmiləşmə prosesində 4 min 895 nəfər (81.6%) hər hansı problemlə qarşılaşmadığını bildirib.

9. Rəsmiləşmə müddətinin qısa və asan həyata keçdiyini deyən 5 min 640 tələbə şəffaflıqdan razı qaldığını qeyd edib. 360 nəfər başqa sözlə 6 faiz tələbə rəsmiləşmə zamanı gecikmələrin olduğunu bildirib. Daha çox dayanıqlı internetin (bölgələrdə) olmamasından, müvəkil bank tərəfindən müvafiq link və birdəfəlik şifrənin (OTP) gec göndərilməsindən, eləcə də lazımi məlumatların təhsil aldıkları müəssisə tərəfindən vaxtında təsdiq edilməməsindən, bəzən isə məlumatların

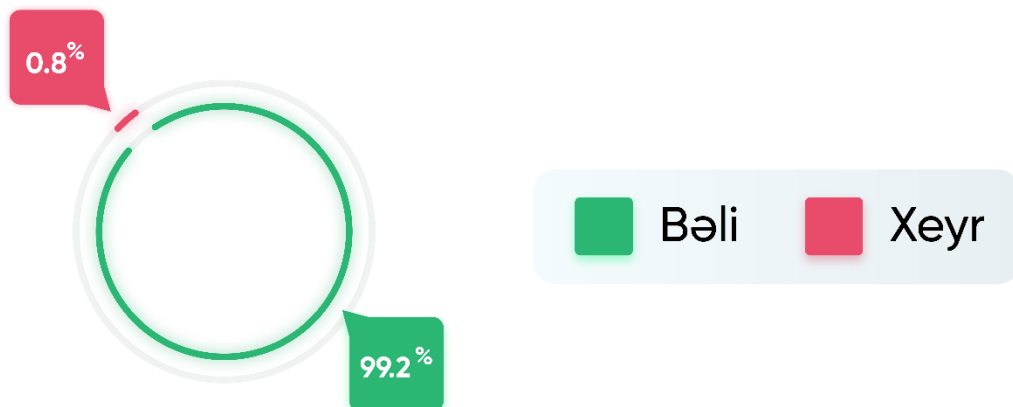
düzgün qeyd olunmamasından narazılıqlarını ifadə ediblər. Üzləşdikləri problemlərə görə TTK-dan yararlanma bilməməsindən məyus olduqlarını dilə gətiriblər.

Rəsmiləşmə müddəti sizi qane etmişdirmi?

- 10.** TTK-dən yararlanmış 6 min tələbə arasında keçirilən sorğu zamanı tələbələrin 5 min 956 nəfəri Fondun fəaliyyətindən razı qaldığını və dost-tanışlarına da tövsiyə edəcəyini bildirib. Onların fikrincə, Təhsil Tələbə Krediti Fondunun yaradılması olduqca mütərəqqi, gənclərin təhsilə əlçatanlığının təmin olunmasına xidmət edən dövlət dəstəyidir.

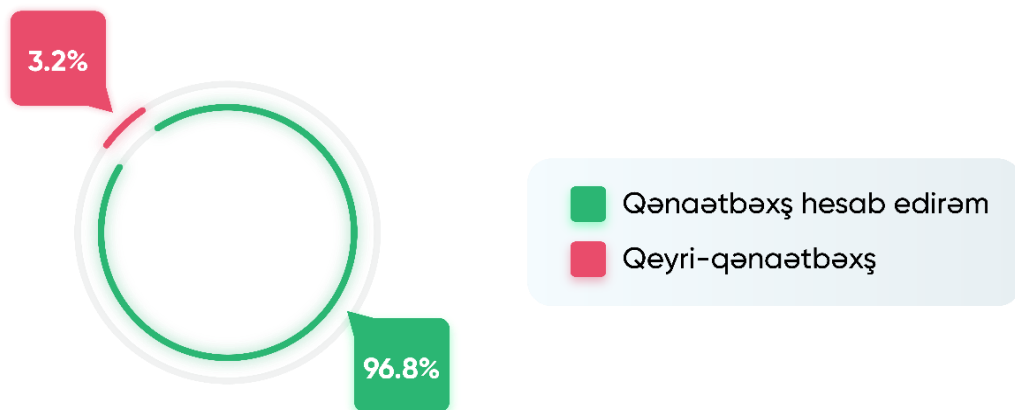
Tanışlarınıza TTKF-yə müraciət etməyi tövsiyə edərdinizmi?

- 11.** Sorğu zamanı müəyyən olundu ki, rəyi soruşulanların böyük əksəriyyəti TTKF-nin fəaliyyətini qənaətbəxş hesab edir. Bu da onu deməyə əsas verir ki, müasir dövrdə ölkədə səmərəli və dayanıqlı iqtisadi inkişafın təminatçısı olan təhsil sisteminin maliyyələşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təsadüfi deyil ki, 6 min respondentdən 5 min 806 nəfəri yəni 96.8 faiz tələbə Fondun təhsilin inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə təsir etdiyini qeyd edib. 194 nəfər isə bu fikrin əksini düşünür.

TTKF-nin fəaliyyətini necə dəyərləndirirsiniz?

FOKUS-QRUP DƏYƏRLƏNDİRMƏNİN ƏSAS NƏTİCƏLƏRİNİN TƏHLİLİ

Qeyd olunduğu kimi, tədqiqat çərçivəsində məlumat toplama metodu olaraq dolğun və əhatəli müsahibələrdən də istifadə edilib. Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Lənkəran və Şəki rayonunda təşkil edilən 15 fokus-qrup dəyərləndirmədə ümumilikdə 328 respondent iştirak edib ki, onların da bölgüsü aşağıdakı kimi olub;

- 1. Təhsil tələbə krediti almış tələbələrə valideynləri - 84 nəfər**
- 2. Təhsil müəssisəsinin əməkdaşları - 103 nəfər**
- 3. Vətəndaşlar - 141 nəfər**

Bütün müsahibələr müasir avadanlıqlarla təchiz edilmiş otaqlarda keçirilib. Etik prinsiplər gözlənilərək, hər bir müsahibədən öncə respondentdən onunla söhbətin videoyazısının aparılması üçün icazə alınıb. Müsahibələr başa çatdıqdan sonra videoyazı əsasında transkript hazırlanıb. Hesabatda müvafiq yerlərdə respondentlərin çıxışlarından sitatlar da təqdim edilib.

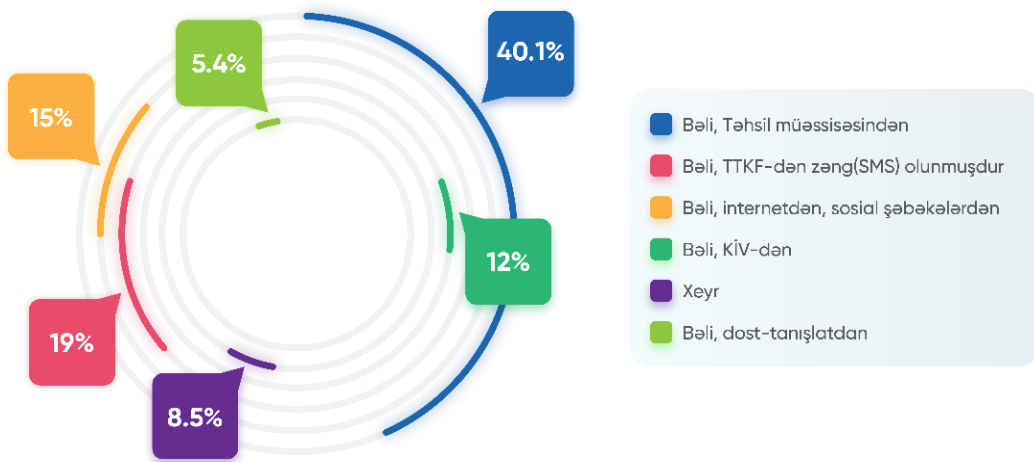
Onlar TTK barədə fikirlərini bölüşüblər, təhsildə əlçatanlığı təmin etmək, təhsil almaqda bərabər imkanlar yaratmaq və təhsilin əhatə dairəsinin genişləndirməsi ilə bağlı təklif və rəylərini veriblər. Təhlilin təsvirinin ilkin mərhələsində hər bir sual üzrə müşahidə edilən əsas cavablar və səsləndirilən məqamların sürətli hesablanması aparılıb. Beləliklə, ümumilikdə respondentlər tərəfindən ən çox aşağıdakı məsələlərə toxunulub;

- 1. Bölgələrdə maarifləndirmə işləri intensivləşdirilsin**
- 2. Standart təhsil tələbə kreditinin faizi aşağı endirilsin**
- 3. Müvəkkil bankın üztanıma sistemi, adi SMS-lə əvəzlənsin**
- 4. Qiyabi təhsil alanların da TTK-dan yararlanmasına şərait yaradılsın**
- 5. TTKF-nin fəaliyyəti müsbət qiymətləndirilib**

- 1. 328 vətəndaş arasında keçirdiyimiz 15 fokus-qrup dəyərləndirmə nəticəsində məlum olub ki, onların əksəriyyəti TTKF haqqında məlumatlıdırlar. Fond barədə məlumatı fərqli mənbələrdən əldə etsələr də onun mövcudluğundan xəbərdar və məmnundular. Valideynlər TTKF haqqında məlumatı daha çox övladları vasitəsi ilə, övladlarının böyük əksəriyyəti isə təhsil aldıkları müəssisədən əldə ediblər. Onlar Fondun mövcudluğu və fəaliyyəti barədə informasiyanı semestr öncəsi müəllimlər tərəfindən və ya Fondun ali təhsil müəssisində keçirdiyi görüşlər zamanı əldə ediblər. Respondentlərin bir qismi isə KİV və sosial media vasitəsi ilə belə bir qurumun olmasından xəbərdar olub. Verilən cavablardan belə**

nəticəyə gəlmək olar ki, bölgələrdə tələbələrə daha çox valideynlərin maarifləndirilməsinə ehtiyac var. Bunun üçün televiziyalarda reytingli verilişlərin daxilində reklam çarxları, sosial şəbəkələrdə isə müxtəlif səpkili maarifləndirmə roliklərini nümayiş etdirmək məqsədə uyğundur. Təhsil müəssisələrində keçirilən görüşlərdə tələbələrlə yanaşı valideynlərin də iştirakı yaxşı olardı.

TTKF haqqında məlumatlısınız, məlumatı haradan əldə etmişiniz?

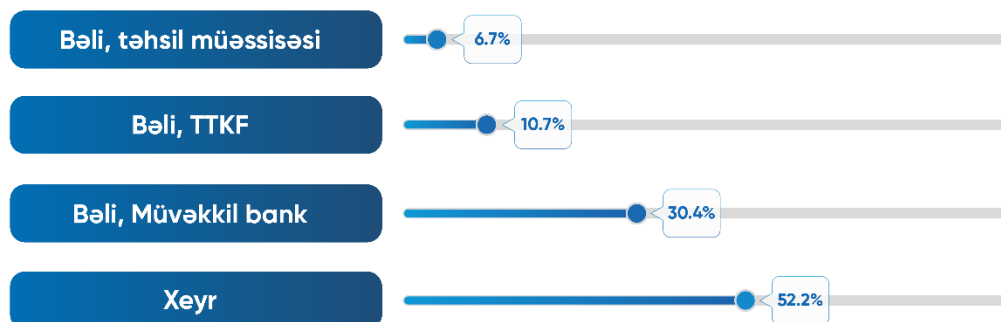
2. Sorğuda iştirak edən hər bir vətəndaşın Təhsil Tələbə Kreditindən istifadə edən tanışı və ya qohumu var. Onlar Fondun işini yüksək qiymətləndiriblər. Təhsil haqqını ödəməkdə çətinlik çəkənlər üçün əla fürsət olduğunu bildiriblər. Müraciət forması olduqca rahat, şəffaf və asandır deyən respondentlərin əksəriyyəti müraciət zamanı qarşılaşdıqları bəzi çətinliklərdən də söz açıblar. Təhsil tələbə kreditinə müraciət edənlərin çoxu müvəkkil bankın üz tanıma sisteminin ləğv olunmasını və ya bu prosedurun başqa əməliyyatla əvəz edilməsini təklif ediblər. Onların fikrincə, bütün proses mərkəzləşdirilmiş qaydada icra edilsə operativlik təmin olunmuş olar. Qeyd ediblər ki, tələbəyə təsdiq kodunun Fond tərəfindən təqdim edilməsi daha yaxşı olardı.

Sitat: "Müvəkkil bank üz tanıma sisemini dəyişdirsin. Təsdiq üçün tələbəyə adi 4 rəqəmli kodu göndərsin. Üz tanıma üçün xüsusi və müasir telefona ehtiyac var. Bəzi tələbələrin telefonları isə sadə və konfiqurasiyası müasir tələblərə cavab vermir. Bu baxımdan müraciət zamanı bəzi çətinliklər yaranır. Bankın göndərdiyi link bu cür telefonlarda açılmır" sitatın sonu.

Sitat: “Müvəkkil bank tərəfindən tələbəyə SMS göndərilsin. Orada saat, tarix və bankın yaxınlıqdakı filialı qeyd olunsun. Tələbə də bankın qeyd etdiyi filiala, qeyd etdiyi tarixdə yaxınlaşsın və təsdiq etmə proseduru orada reallaşdırılsın. Çünki bölgələrdə həm internet problemi var, həm də istifadə olunan əksər telefonlar müasir standartlara uyğun deyil” sitatın sonu.

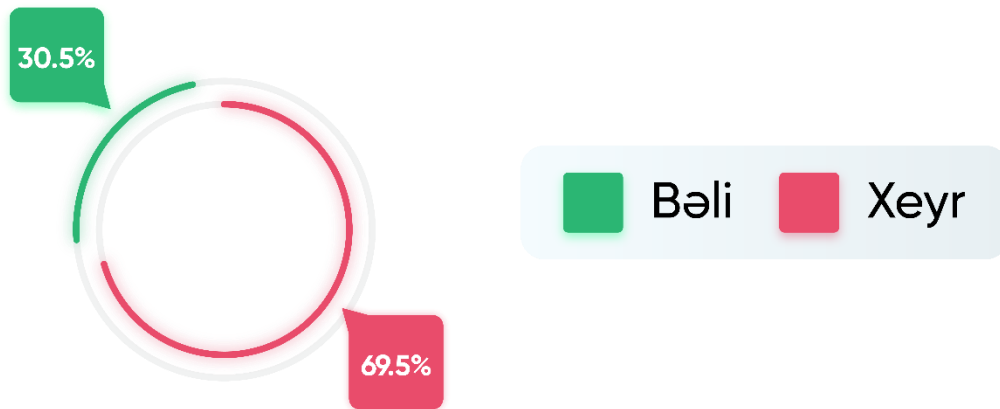
Araşdırmada o da müəyyən olunub ki, tələbə TTKF-dən yararlanmaq üçün müraciət və ya sənədləşmə zamanı hər hansı problem və ya çətinliklə qarşılaşarsa ona təhsil aldığı müəssisədə çalışan müəllimlər köməklik göstərirlər.

TTKF-yə müraciət edərkən problemlə qarşılaşmısınız mı?

3. Təhsil tələbə kreditinin 2 növü mövcuddur. Birinci növə az təminatlı ailələrdən olan tələbələr üçün nəzərdə tutulan Sosial təhsil tələbə krediti (2%), ikinci növə isə Standart təhsil tələbə krediti (6%) daxildir. Sorğu zamanı vətəndaşların böyük əksəriyyəti Standart TTKF-nin illik faiz dərəcəsinin 3 və ya 4 faizə qədər endirilməsini təklif ediblər. Səbəb olaraq bölgələrdə əmək haqqlarının aşağı olması göstərilib. Bundan başqa fokus-qrupda iştirak edənlərin 80 faizi əlillər və xüsusi qayğıya ehtiyacı olanlar üçün faiz dərəcəsinin ümumiyyətlə ləğv edilməsini təklif ediblər.

TTK-nin faiz dərəcələri qənaətbəxşdirmi?

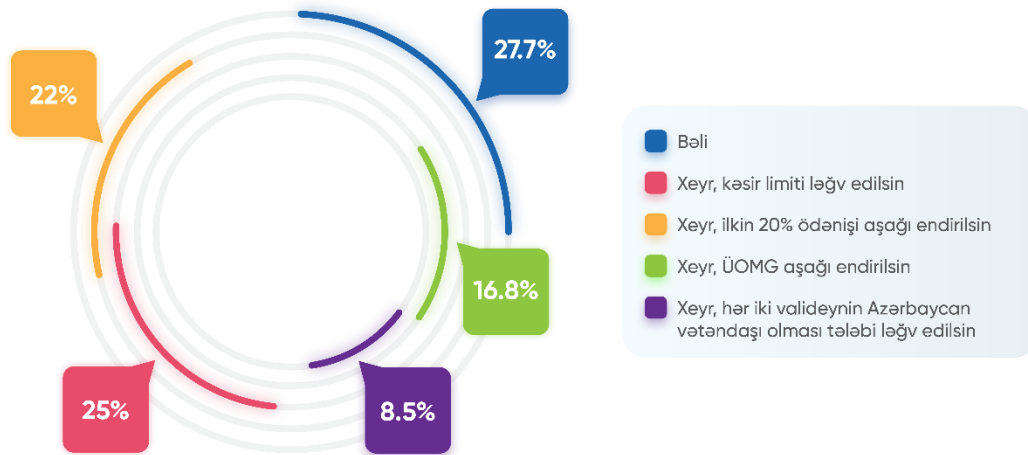

4. 328 nəfərin Fondun tətbiq etdiyi şərtlər və güzəştlər barədə də fikirlərini öyrəndik. Fərqli və maraqlı təkliflər səsləndirən də oldu, mövcud proseduru dəstəkləyənlər də. Respondentlər daha çox şəxsin TTK-dan istifadə edə bilməsi üçün şərtlərin bir az yumuşaldılmasını təklif ediblər. Onların fikrincə ÜOGM-nin 71-dən 65 bala, ilkin ödəniş modelinin isə 20-dən 10 faizədək endirilməsi, akademik borc (kəsir) məsələsinin isə ləğv edilməsi tələbələr üçün faydalı olacaq.

Sitat: “Təhsil aldığı müddətdə kreditlərdən yararlanan tələbə başqa təhsil müəssisəsinə ödənişli əsaslarla köçürüldükdə (universitetini dəyişdirdikdə) çox zaman problemlə qarşılaşır. Keçmədiyi fənnə görə akademik borcu (kəsir) yaranır və o, alt qrupa düşür. Bu da həmin tələbənin TTK-dan növbəti dəfə istifadə edə bilməsini mümkünəş edir. Çox istərdik kəsirlər ixtisasa uyğun tətbiq olunsun. Məsələn: Dil-Ədəbiyyat ixtisası üzrə təhsil alan tələbənin qeyri ixtisas fəmindən - informatikadan kəsiri varsa buna diqqət edilsin” sitatın sonu.

Fokus-qrup iştirakçıları qeyd ediblər ki, xaricdə təhsil alan, eləcə də validenylərindən birinin xarici ölkənin vətəndaşı olan tələbələrin də TTK-dan istifadə edə bilməsi yaxşı olardı. Valideyni məhkumluq həyatı yaşayan tələbələr və ailədə validenylərindən yalnız biri çalışan tələbələrin də Sosial TTK-ya şamil olunması xahiş olunub. Bundan başqa 3 uşaqly ailədə övladının 2-si Standart TTK-dan faydalanıbsa, 3-cü uşaq üçün güzəştin edilməsi və ona Sosial TTK-dan yararlana bilməsi üçün şəraitin yaradılması təklif olunub.

TTKF-nin tətbiq etdiyi şərtlərdən razısınız mı?

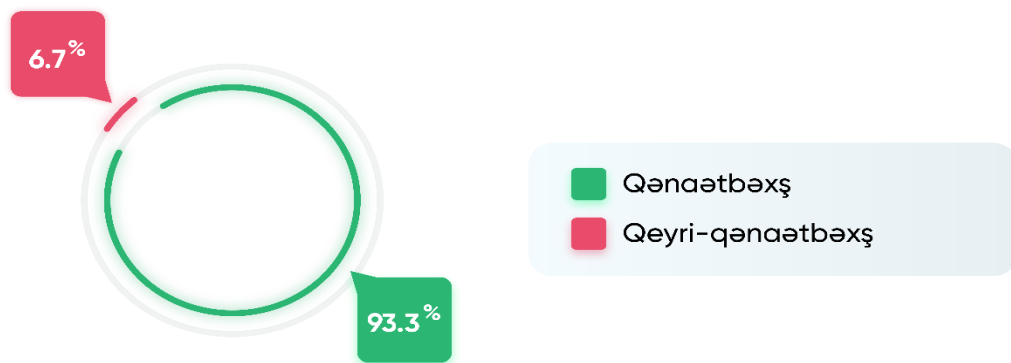
5. Bildiyiniz kimi bu təhsil krediti kommersiya məqsədi daşımır. Bu baxımdan Fond tərəfindən kreditdən istifadə edən tələbələr üçün bir sıra güzəştlər tətbiq edilir. Məsələn: Normativ təhsil müddəti ərzində əlaçı olan tələbələrə götürülən kreditin 25/50 faizinin bağışlanması, təhsil müddəti başa çatdıqdan sonra tələbəyə işlə təmin olunması üçün 2 il güzəşt müddətinin verilməsi və s.. Bu və digər güzəştlər barədə məlumatınız varmı? Bu güzəştləri necə qiymətləndirirsiniz? sualı bir çox valideynin üzündə təbəssüm yaratdı. Aydın oldu ki, onlar bu cür güzəştlərdən xəbərsiz idilər. Onların fikrincə bu və digər güzəştlər övladlarının dərslərini daha yaxşı oxumasını stimullaşdıracaq. Sorğuda iştirak edən respondentlərin 93.3 faizi edilən güzəştlərdən məmnunluğunu dilə gətirib. Güzəştlər toplusunun genişləndirilməsini istəyənlər də olub. Rəyi soruşulanların 6.7 faizi xüsusi fərqlənmə ilə təhsilini başa vuranların tamamilə kreditdən azad olunmasını təklif edib.

Sitat: “Universiteti əlaçı kimi bitirən tələbələrin kreditin ödənişindən azad edilməsi yaxşı olardı. Bu qayda hər bir universiteti bitirən tələbələr arasında akademik göstəricisi yaxşı olan 3 tələbəyə şamil edilsin. Bu həm sağlam rəqabəti artırır, həm də tələbələr üçün gözəl stimol olar” sitatın sonu.

Bəziləri isə 50 faizlik güzəşt modelinin hər iki kateqoriya üçün tətbiq edilməsini tövsiyə edib. Təhsilini bitirib, hansısa ucqar kəndə işləməyə gedənlərin orada ən azı 10 il çalışması müqabilində kreditdən azad

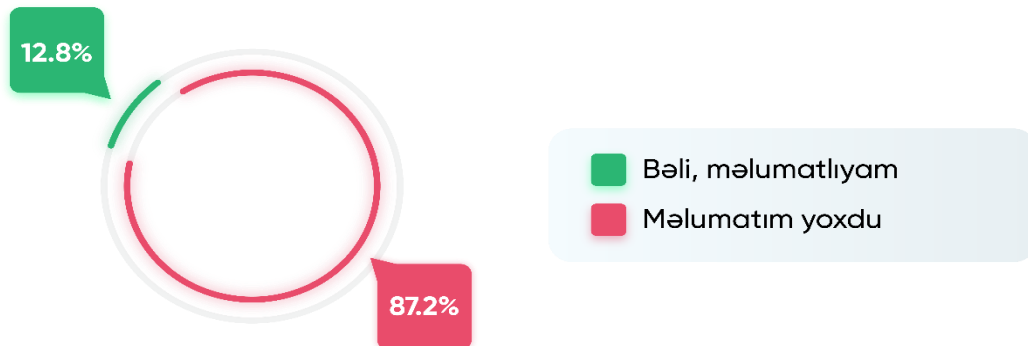
olunması təklifi də səsəndirilib. Sorğu zamanı 2 illik güzəşt müddətinin 5 ilədək uzadılması fikrini dəstəkləyənlər də olub.

TTKF-nin tətbiq etdiyi güzəştləri necə qiymətləndirirsiniz?

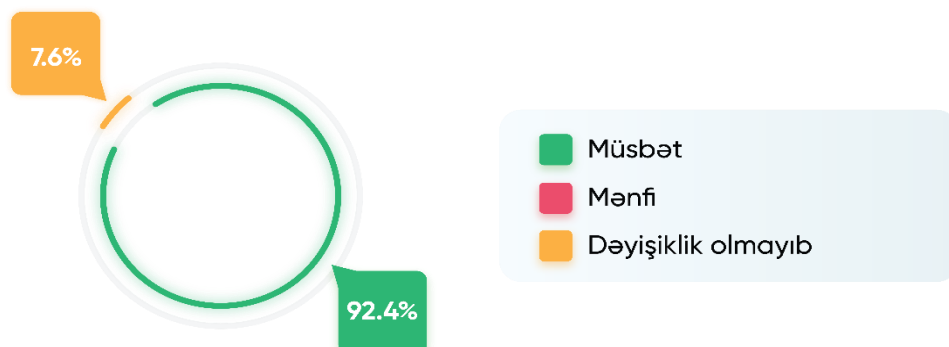
- 6.** Daha bir vacib məqam kredit məbləğinin sığortalanmasıdır. TTK üzrə borc hansı hallarda sığortalanır? sualına demək olar ki, iştirakçıların böyük əksəriyyəti cavab verə bilmədi. Onların bu barədə məlumatsız olduğunu nəzərə alaraq moderator respondentlərin bu istiqamətdə suallarını cavablandırır. Bildirilib ki, ölüm və əmək qabiliyyətinin tam və ya qismən itirilməsi (əlillik) hallarında TTK sığortalanır. TTK-nın sığortalanması kredit müqaviləsi rəsmiləşdirilən zaman həyata keçirilir. Sığorta haqqı kredit müqaviləsinə uyğun hesablanır və kreditin məbləğinə əlavə olunaraq sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulmuş qaydada ödənilir. TTK-nın sığortalanması zamanı faydalanan şəxs qismində müvəkkil bank müəyyən edilir. Sığortalanan məbləğin dövlət tərəfindən ödəndiyi fokus-qrup iştirakçılarının diqqətinə çatdırılıb.

Hansı hallarda TTK sığortalanır?

7. Aparılan araşdırma zamanı məlum olub ki, TTK-dan istifadə edən əksər tələbənin akademik göstəricisində müsbət dəyişikliklər olub. Bu bir növ onlarda məsuliyyət hissini oyadıb, həm də onlara stimül verib. Növbəti dəfə TTK-dan yararlanmaq, həmçinin tətbiq edilən güzəştlərdən faydalanmaq üçün tələbələr dərslərini daha böyük istək ilə oxuyur, imtahanlara əzmlə hazırlaşırlar. Müzakirələr zamanı o da qeyd olunub ki, maddi sıxıntıya görə təhsilini yarımcıq başa vurmaq istəyən tələbələrə də rast gəlinib. Amma Fond haqqında məlumat əldə etdikdən sonra onun dəstəyindən yararlanıb və təhsilini davam etdirən kifayət qədər tələbə olub. Hazırda onların akademik göstəriciləri yaxşıdır. Onlar çalışırlar ki, universiteti əlaçı kimi bitirsinlər ki, güzəştlərdən yararlanan tələbələrə olsunlar.

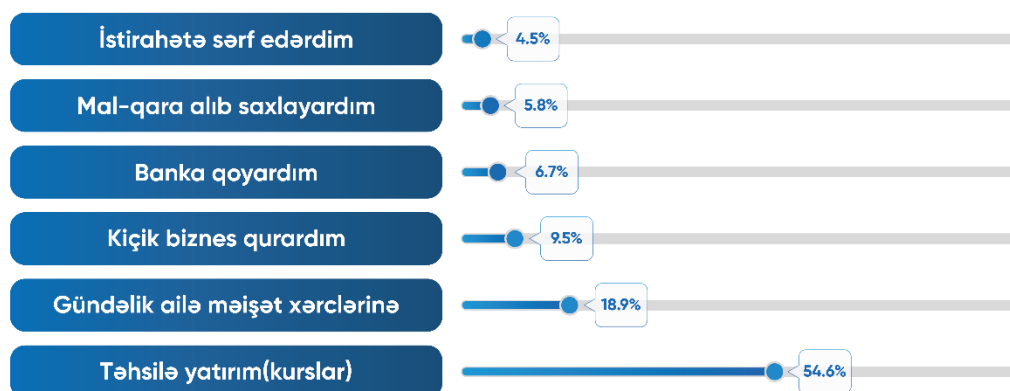
TTK-dan yararlanmış tələbələrin akademik göstəricilərində hansı dəyişikliklər olmuşdur?

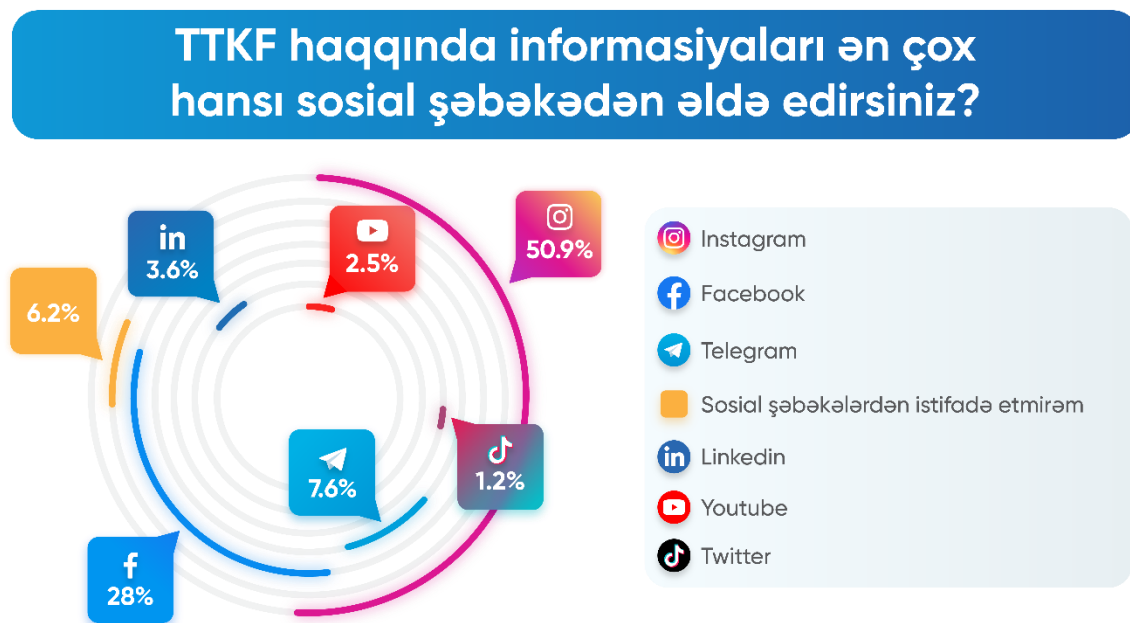
8. “TTK-dan yararlandıqdan sonra təhsil üçün topladıqınız kapitalı hara xərcləyərsiniz?” sualına fokus-grup iştirakçılarının cavabı fərqli olub. Respondentlərin bəziləri övladını dil kurslarına, sertifikatıya proqramlarına və ya magistraturaya hazırlıq kurslarına yazdırıb, həmin kapitalı tələbənin gələcəyinə - fərdi inkişafına xərcləyəcəyini bildirib. Bəziləri isə övladının təhsili üçün topladıqı kapitalı kiçik biznesə (regiondakı valideynlər iri və ya xırda buynuzlu heyvanların alınmasına) yatırım edəcəyini vurğulayıb. “Gündəlik məişət və ərzaq xərclərini qarşılayaram” fikrini söyləyənlər 18.9 faiz təşkil edib. Bəziləri isə bildirib ki, bankda övladının adına hesab açıb, həmin kapitalı o hesaba yatırıb, övladı təhsilini bitirincə müəyyən qədər vəsaitin toplanmasını təmin etmək istəyən valideynlərə də rast gəlindi. İştirakçıların 4.5 faizi xarici ölkədə istirahət edəcəyini deyib.

TTK-dan yararlandıqdan sonra təhsil üçün topladıqınız kapitalı nəyə xərcləyərdiniz?

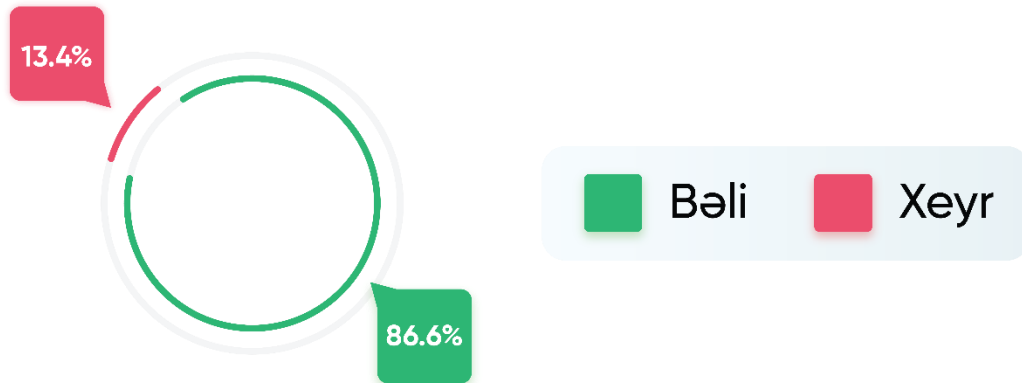
9. Sosial şəbəkələr bizim fiziki dünyamızın virtual formasıdır. “Sosial şəbəkələr müasir dövrdə yaşayan hər bir kəsin həyatının bir parçasına çevrilib” bu fikirlər demək olar ki, bütün respondentlər razıdılar. Fokus-grup iştirakçılarının böyük əksəriyyəti 50.9 faizi TTKF haqqında informasiyaları ən çox Instagram vasitəsi ilə əldə etdiyini bildirib. 28 faiz respondent Fond barədə yeniliklərdən “Facebook”un, 7.6 faizi isə “Telegram”ın köməkliyi ilə xəbərdar olduğunu dilə gətirib. TTKF-nin fəaliyyəti və xəbərləri “Linkedin” (3.6%), “YouTube” (2.5%) və “Twitter”dən (1.2%) əldə edənlər də var. 6.2 faiz isə ümumiyyətlə sosial şəbəkələrdən istifadə etmədiyini qeyd edib. Onlar bölgələrdə internetin zəif olması və telefonlarının müasir standartlara cavab verməməsini

səbəb göstəriblər. Həmçinin gündəlik ailə-məişət (kənd təsərrüfatı ilə məşğuliyyət) işlərinin çoxluğundan sosial şəbəkələrdən demək olar ki, istifadəyə vaxt çatdırı bilmədiklərini söyləyiblər. Bu baxımdan TTKF-nin mobil tətbiqinin yaradılması yaxşı olardı. Həmin proqramı “AppStore” və ya “Google Play Market”dən yükləyən hər bir şəxs Fond haqqında məlumatları, yenilikləri və s. xəbərləri daha operativ əldə edəcək.

- 10.** “Maddi çətinliyiniz olmadığı halda TTK-dan yararlanardınız mı?” fokus-qrup iştirakçılarının böyük əksəriyyəti suala “Bəli” deyərək cavab verib. Qeyd ediblər ki, TTKF ödənişli əsaslarla təhsil alan tələbələrə sosial qayğısını təmin etməklə bərabər, təhsil alan digər tələbələrə də bir çox məsrəflərini aradan qaldırmaqda mühüm rol oynayır. Bankların təqdim etdiyi islehlak krediti ilə Fondun təklif etdiyi təhsil kreditini müqayisə edən respondentlər bunun əla fürsət olduğunu deyiblər. Təhsil tələbə kreditinin istehlak kreditlərindən fərqi izah edib, TTK-nın kommersiya məqsədi daşmadığını vurğulayıblar. Əlavə ediblər ki, burada həm faizlər aşağıdır, həm də alınan kreditin geri qaytarılması ilə bağlı mexanizm olduqca əlverişlidir. 13.4 faiz iştirakçı isə səslənən fikirlərlə qismən razı olsa da, sadəcə borclanmaq istəmədiyini bildirib.

Maddi çətinliyiniz olmadığı halda TTK-dan yararlanardınız mı?

Qeyd edək ki, Bakı, Sumqayıt, Lənkəran, Gəncə və Şəki rayonlarında keçirilən 15 fokus-grupda ümumilə 328 respondent iştirak edib. Yeni yaradılan və qısa müddətdə kifayət qədər mühüm işlərə imzan atan qurumun fəaliyyətini yüksək qiymətləndirən respondentlər ümidvardılar ki, Fond gələcəkdə daha böyük layihələrə imza atacaq və fəaliyyət istiqamətini daha da genişləndirəcək.

Keyfiyyət əsaslı təhlil

Ekspertlərlə keçirilən müsahibələrin nəticələri

Azərbaycanda müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərən 15 ekspertlə qarşılıqlı diskusiya formatında keçirilən görüşdə tələbələrin mövcud sistemdən daha çox yararlanma bilmələri üçün bir sıra maraqlı təkliflər səsləndirilib. TTKF-nin sayəsində çox sayda gənc təhsilindən imtina etməyərək gələcəyini təmin etmək imkanı qazanıb deyən ekspertlər bildiriblər ki, təhsil tələbə krediti qarşılıqlı inam və tələbəlik dövründən sosial məsuliyyəti dərk etməyə kömək edəcək.

1. *Təhsil Tələbə Kreditinin 2 növü mövcuddur. Birinci növə az təminatlı ailələrdən olan tələbələr üçün nəzərdə tutulan Sosial kredit, ikinci növə isə Standart kredit daxildir. İllik faiz dərəcələri - Sosial kredit üzrə 2%, Standart kredit üzrə 6%-dir. Sizcə faiz dərəcələri qənaətbəxşdirmi?*

Bütün dünyada bu cür kreditlər təhsilin inkişaf etdirilməsində böyük rol oynayır. Ekspertlər bildirir ki, ümumilikdə TTK-nın verilmə şərtləri və tətbiq edilən güzəştlər qənaətbəxşdir. Onların fikrincə, Təhsil Tələbə Krediti Fondu sayəsində hər il yüzlərlə tələbənin məhz təhsil haqqını ödəyə bilməməsinə görə təhsildən kənarda qalmasının qarşısı alınıb və alınacaq. Bununla yanaşı şərtləri daha da yumuşaldmaq və kreditin daha əlçatan olması üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi də arzu olunandır deyən ekspertlər beynəlxalq təcrübədən də misal gətiriblər. Qeyd ediblər ki, əksər ölkələrdə faizlərin çox aşağı, müddətin uzun olduğu üçün kreditin qaytarılmasında çətinlik yaranmır. Adətən kreditin qaytarılmasına universiteti bitirdikdən 2 il sonra başlanılır, 5-7-10 ilə, bəzənsə 30 ilədək müddətdə qaytarılır. Onların qənaətinə bu sahədə işin səmərəsini daha da artırmaq üçün Standart təhsil tələbə kreditinin illik 6 faizdən 3 və ya 4 faizə endirilməsi yaxşı olardı.

Bakalavriat pilləsində birinci tədris ilinin ilk semestrində təhsil alan tələbələrin hər birinin Standart TTK-dan yararlanma bilməsi üçün tələbə qəbulu imtahanında toplanan ümumi balın minimal həddinin 200 bal müəyyən edilməsi tövsiyyə olunub.

2. *TTK-dan ölkə daxilindəki təhsil müəssisələrində təhsil alan hər bir Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı istifadə edə bilər. Amma müəyyən tələb və şərtlər mövcuddur. Misal üçün akademik borcu (kəsir) olan tələbələrə TTK verilmir. Bu cür tələblərdən razısınız mı? Nəyin dəyişməyini istərdiniz və ya nələri təklif edərdiniz?*

TTK-nın verilməsində qiyabi, subbakalavr və doktorantların da nəzərə alınması və onların da bu imkandan istifadə edə bilməsi üçün müəyyən güzəştli şərtlərin tətbiq edilməsi tövsiyə olunub. Qeyd edilib ki, qiyabi təhsil alan tələbələrin əksəriyyəti işlədiyi üçün TTK-dan yararlanma bilmir. Amma qiyabi təhsil alan tələbələrin heç də hamısı əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmur. Ən azı işsiz olan qiyabi təhsil alan tələbələrin nəzərə alınması yaxşı olardı.

TTK-nın xaricdə nüfuzlu universitetlərdə təhsil alan tələbələrə də şamil olunması yaxşı olardı deyən ekspertlər həmin şəxslərlə imzalanacaq müqavilədə xüsusi bəndin qeyd olunmasını zəruri hesab ediblər.

Sitat: “Xaricdə təhsil alan azərbaycanlı tələbələrə təhsilini başa vurduqdan sonra onlar ölkəyə qayıtmaq və burada 5-10 il işləmək müqabilində TTK verilə yaxşı olar. Və ya onlar üçün ödəniləcək vəsait xüsusi formada təqdim edilsin, girov və ya zəminlik tələb olunsun. Müqavilədə zəmin kimi valideynin qeyd olunması tələbədə məsuliyyət hissini artırmaqla yanaşı, həm də kreditin geri qaytarılmasını təmin etmiş olar” sitatın sonu.

Müsbət yenilik işsiz kimi qeydiyyatda olan ailə üzvləri olan tələbələrin Təhsil Tələbə Krediti Fondunun vəsaitindən yararlanmaq imkanının yaradılmasıdır. Amma burada müəyyən problemlər var. Vətəndaş işləmədiyi təqdirdə (işsiz) Dövlət Məşğulluq Agentliyinin müvafiq sistemində “işaxtaran” kimi qeydiyyatda alınır. Bu isə onun TTK-dan yararlanmasına mane olur. Təklif edilib ki, sistemdə “iş axtaran” kimi qeydiyyatda düşənlərin də Fonda müraciət edib, TTK-dan faydalanmaq hüququ olsun.

Sitat: Valideynlərindən birinin xarici ölkənin vətəndaşı olması da problem yaradan amillərdən biridir. Yaxşı olardı ki, bu qaydaya da dəyişiklik edilsin. Valideynlərindən birinin xarici ölkənin vətəndaşı olması tələbənin TTK-dan istifadəsinə əngəl yaratmasın” sitatın sonu.

Kreditdən istifadə etmək üçün tələbənin akademik borcu (kəsiri) olmamalıdır. Bu qeyd olunan tələblərdən biridir. Ekspertlərin əksəriyyəti bu şərtin olmasından məmnundur. Onlar düşünürlər ki, kəsir məsələsinin aktuallığı kreditdən yararlanan və ya yararlanacaq tələbənin təhsilə daha ciddi yanaşmasına, onun daha yaxşı oxumasına təkan verəcək. Ekspertlərin fikrincə qeyri-ixtisas fənlərindən kəsiri olan tələbələrin nəzərə alınması, onlara güzəştlərin edilməsi yaxşı olardı.

Tələbənin ümumi orta müvəffəqiyyət göstəricisinin (ÜOMG) 71 baldan aşağı endirilməməsi məsələsi ilə bağlı da təqribən eyni yanaşma var və demək olar ki, bütün ekspertlər bununla həmfikirdilər. Onlar düşünürlər ki, ÜOMG balının 71-dən aşağı endirilməsi dərslərini daha yaxşı oxuyanlar üçün haqsızlıq olar.

TTK-dan istifadə etmək üçün müəyyən prosedurdan keçmək lazımdır. Bunun üçün tələbənin adına smart telefon nömrəsi, bəzi sənədlərin isə

notariat təsdiqi olmalıdır. Buna görə tələbə müəyyən məbləğdə dövlət rüsumu ödəməlidir. Ekspertlər tələbələrin rüsum ödənişlərinin ləğv edilməsinin tərəfdarı olduqlarını qeyd ediblər.

3. *Təhsil müəssisələri ilə TTKF arasındakı əməkdaşlıq hansı səviyyədədir? Bunu daha da inkişaf etdirmək üçün nələri təklif edərdiniz?*

Bu sualdan irəli gələn təkliflər TTKF-nin fəaliyyətini daha səmərəli etmək üçün mühüm istiqamətlərdən biridir. Əsas təkliflərdən biri ondan ibarətdir ki, Fond təhsil müəssisələri ilə olan əməkdaşlığının əhatəliyini daha da genişləndirsin.

Sitat: “Bəzi universitetlərdə bəzən süni manelər, bəzən isə məsuliyyətsizlikdən problemlər yaradılır. Bürokratik əngəllərin qarşısı alınmalı, tələbələrin təhsil ala bilməsi üçün münbit şərait yaradılmalıdır. Bunun həyata keçirilməsi üçün TTKF tərəfindən monitoring və araşdırmaların aparılması zəruridir” sitatın sonu.

Hər bir şəxsin istədiyi ixtisasda, istədiyi universitetdə təhsil ala bilməsi üçün TTKF əla fürsətdir. Statistika göstərir ki, kreditdən yaralananların əksəriyyətinin akademik göstəricisində müsbət dəyişikliklər qeydə alınıb. Amma problemlərlə rastlaşanlar da olur. Təkliflərdən biri də TTK-dan yararlanan tələbələr haqqında məlumatın müəllimlərdə olmaması ilə bağlıdır. Yəni hesab olunur ki, tələbənin TTK-dan yararlandığını bilən müəllimlərin bir qismi bundan təzyiq vasitəsi kimi istifadə edə bilər (qiymət yazmaq üçün rüşvət tələb edə bilər və s.).

Ekspertlərin fikrincə, TTKF ali təhsil müəssisələri arasında rəqabəti daha da gücləndirib, ali təhsil müəssisələrinin tədris proqramlarının əmək bazarının tələblərinə uyğun formalaşdırılmasına və tədrisin keyfiyyətinin artırılmasına ciddi zəmin yaradıb. Ən önəmli məsələlərdən biri də TTK-dan tək ali təhsil alan tələbələr deyil, eyni zamanda orta ixtisas və yüksək texniki peşə təhsili alan tələbələrin də yararlanma bilməsidir.

Tələbə təhsil haqqını ödəyə bilməyəndə bu həm də universitet üçün də problem yaradır. Bu baxımdan kreditin tələbəyə yox, onun oxuduğu ali və ya orta ixtisas təhsil müəssisəsinə köçürülməsi gözəl təşəbbüsdür. Çünki təhsil krediti universitet üçün 70-80 faiz maliyyə dayanıqlığı deməkdir. Universitetlərin inkişafı və fəaliyyəti üçün əlavə stimuldur.

4. *Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyətinin şəffaflığını, təhsil tələbə kreditinin əlçatanlığını necə dəyərləndirirsiniz?*

Ümumilikdə ekspertlər TTKF-nin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirdilər. Bununla yanaşı, fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsi üçün çoxlu imkanların olduğu diqqətə çatdırılıb. Bu məqsədlə ekspertlər əlaçı tələbələr üçün xüsusi kredit kartlarının tətbiqini təklif ediblər. Bu kartlar vasitəsi ilə tələbələrin nahar, kitabxana, yataqxana, nəqliyyat və digər zəruri xərcləri qarşılanı bilər. Onların fikrincə, Təhsil Tələbə Krediti Fondu gələcəkdə, universitetlərdə tələbələrin istifadəsi üçün nəzərdə tutulan lazımı texniki avadanlıqların alınmasına, müasir tədris otaqlarının qurulmasına da yardımçı ola bilər. Bu həm təhsilə, həm tələbəyə yatırım olmaqla yanaşı, həm də ali təhsil müəssisəsinə dəstək olar.

Fəaliyyətin genişləndirilməsi perspektivlərindən biri də əmək bazarındakı vəziyyətin nəzərə alınması ilə bağlıdır. Belə ki, əmək bazarı araşdırılı, təhlil edilə, ehtiyac duyulan, prioritet ixtisaslar müəyyən edilə bilər. Bunun nəticəsi olaraq, həmin ixtisaslar üzrə təhsil alan tələbələrə müəyyən güzəştlər edilə bilər. Ekspertlərin fikrincə, kredit alan tələbələr üçün elə şərait yaradılmalı, çıxış yolları düşünülməlidir ki, onlar ali məktəbi bitirəndən sonra aldıkları krediti ödəyə bilsinlər.

Sitat: “Bu istiqamətdə Fond gənclərin karyerasının qurulmasında, işlə təmin olunmasında töhfələrini verə bilər. Misal üçün, TTKF bəzi özəl və dövlət şirkətləri ilə müqavilə imzalasa, TTK-dan istifadə edən tələbələri həmin şirkətlərdə təcrübəyə cəlb etsə, ardınca işlə təmin edə bilsə, bu çox gözəl nəticələr verə bilər. Həm tələbə təhsilini başa vurduqdan sonra işlə təmin olunmuş olar, həm də TTK-nı geri qaytarmaqda heç bir problemi olmaz” sitatın sonu.

Xüsusi istedadla malik olan tələbələrin də diqqətdə saxlanması tövsiyyə olunub. Onlara xüsusi yanaşmanın tətbiq olunması istənilir. Misal üçün, startap təklif edən tələbələr fərqləndirilə, onlar təhsil ödənişindən azad edilə bilərlər. Onlara göstərilən yardım gələcəkdə cəmiyyətimiz üçün dəyərli kadrlar ola biləcək istedadların bu mərhələdə elmi inkişaf yolundan uzaqlaşmasının qarşısını ala bilər.

5. Təhsil tələbə krediti sözünü eşitdikdə ilk olaraq ağılnza nə gəlir? Fikrinizcə Təhsil kreditinin Bank kreditindən fərqi nədir?

Bu suala cavab verənlər məsələdən hali olduqlarını, ona görə də məhz tələbələr üçün, təhsilin daha əlçatan edilməsini təsəvvür etdiklərini bildiriblər. Adi bank kreditlərindən fərqi ondan ibarətdir ki, TTK-dan yalnız tələbələr istifadə edə bilər. Üstəlik bu kreditin qaytarılmasına dərhal deyil,

təhsili bitirdikdən və işlə təmin edildikdən sonra başlanılır. Kreditin illik faizi də çox kiçikdir.

Respondentlərin bəziləri Fondun adındakı Kredit sözünün “Dəstək”, “Yardım”, “Kömək” sözləri ilə əvəz edilməsini təklif etsə də, böyük əksəriyyət bu ideyanın əleyhinə fikir bildirib. Adın olduğu kimi qalmasını məqsədə uyğun hesab edən ekspertlər qeyd ediblər ki, “Kredit” sözü tələbələrdə məsuliyyət hissi yaradır ki, bu da öz növbəsində alınan TTK-nın geri ödənilməsinə xidmət edəcək.

6. Ətrafınızda TTK-dan yararlanan tanışlarınız varmı? Onların Fondun fəaliyyəti ilə bağlı hər hansı təklif və rəyi varmı?

Bir maraqlı tendensiya mütləq nəzərə alınmalıdır. Əksər banklar, xüsusən təhsil ocaqlarının olduğu regionlarda yerləşən filiallar, təhsil ilinin başlaması ərəfəsində istehlak kreditinin faizlərini artırır. Məqsəd bəllidir. Amma TTKF haqqında məlumatı olan şəxs təbii ki, istehlak kreditindən deyil, Fondun təklif etdiyi dəstək mexanizimlərindən istifadə edə bilər. Ona görə də maarifləndirmə işlərini intensivləşdirmək və səmərəsini artırmaq lazımdır.

Sitat: “Paytaxtda və bölgələrdə təşkil edilən maarifləndirmə tədbirlərini ali təhsil müəssisələri ilə yanaşı, orta məktəblərdə də keçirilməsi yaxşı olardı. Fondun nümayəndələrinin yalnız tələbələrlə deyil, eləcə də abituriyent və onların valideynləri, həmçinin 10-11-ci sinif şagirdləri ilə görüşlər keçirməsi müsbət nəticələr verə bilər. Abituriyent TTKF haqqında əvvəlcədən məlumatlı olarsa, ödənişli təhsildən çəkinməyəcək və istədiyi ixtisas üzrə təhsil almaq imkanı qazanacaq” sitatın sonu.

Bundan əlavə, nəzərə alınmalıdır ki, abituriyent jurnalında adı qeyd olunanlar artıq tələbə hesab olunur. Həmin şəxslərin universitet tərəfindən tələbə statusu almasını gözləmək vaxt itkisidir. Jurnalda adı olanların Fonda müraciət edə bilməsi üçün zəmin yaradılmalı və onların təhsil ala bilmələri üçün köməklik göstərilməlidir. Fond abituriyentin seçdiyi universitetə xəbər edə bilər ki, həmin şəxsin təhsil haqqı TTKF tərəfindən ödəniləcək.

Ekspertlər sonda qeyd ediblər ki, ölkəmizdə dövlət tərəfindən təhsilin inkişafı ilə bağlı həyata keçirilən tədbirlər onu deməyə əsas verir ki, Azərbaycan öz gələcəyini daha etibarlı və inamlı görmək əzmindədir.

TÖVSIYƏLƏR

Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Şəki və Lənkəranda TTK-dan yararlanmış tələbələrin valideynləri, təhsil müəssisələrinin əməkdaşları, vətəndaşlarla keçirilən fokus-grup dəyərləndirmələr, həmçinin müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərən 15 ekspertlə təşkil edilən müfəssəl müsahibələrdə səslənən fikirlər göstərir ki, TTKF-nin yaradılması və fəaliyyəti əsasən müsbət qarşılanır. Verilən təkliflərin əksəriyyəti işdəki nöqsanların aradan qaldırılması deyil, işin daha səmərəli təşkil edilməsini nəzərdə tutur.

Ən çox müzakirə olunan məsələlər arasında maarifləndirmə işinin genişləndirilməsi xüsusi yer alıb. Bundan başqa;

1. TTK-dan yararlanmaq üçün edilən müraciət formasında bəzi dəyişikliklərin edilməsi arzu olunandır. Xüsusən müvəkkil bankın üz tanıma sistemi ləğv edilsə və ya bu başqa bir proseslə əvəzlənsə daha yaxşı olar. Bölgələrdə stabil internetin və hər kəsin müasir mobil telefona sahib olmadığını nəzərə alsaq, bunu smart telefon nömrəsinə adi 4 rəqəmli kodun göndərilməsi ilə əvəzləmək olar. Yaxud müvəkkil bank tərəfindən tələbənin smart telefon nömrəsinə SMS (müvəkkil bankın yaxınlıqdakı filialı, tarix və saat) göndərilsin. TTK-ya müraciət edən şəxs də SMS-də qeyd olunan ünvana, qeyd olunan tarixdə yaxınlaşsın və təsdiq etmə proseduru orada reallaşdırılsın. Bu həm də operativlik baxımından gözəl təşəbbüsdür.
2. Təhsil tələbə krediti sahəsində işin səmərəsini daha da artırmaq üçün əlillər və xüsusi qayğıya ehtiyacı olanlar üçün faiz dərəcəsinin ümumiyyətlə ləğv edilməsi tövsiyyə olunur. Digər kateqoriyadan olanlar üçün isə faiz dərəcələrinin qalması məqbuldur.
3. Akademik göstəricilərində (kəsir) problemi olan tələbələrə TTK verilmir. Amma bu məsələnin tələbənin təhsil aldığı ixtisasa uyğun olaraq tətbiq olunması arzu olunandır. Məsələn: Dil-Ədəbiyyat ixtisası üzrə təhsil alan tələbənin qeyri ixtisas fəmindən - informatikadan kəsiri varsa bunun nəzərə alınması yaxşı olardı. Bundan başqa təhsil aldığı müddətdə TTK-dan yararlanan tələbə başqa təhsil müəssisəsinə ödənişli əsaslarla köçürüldükdə (universitetini dəyişdirdikdə) çox zaman problemlə qarşılaşır. Keçmədiyi fənnə görə akademik borcu (kəsir) yaranır və o alt qrupa düşür. Bu da həmin tələbənin TTK-dan növbəti dəfə istifadə edə bilməsini mümkünəşür edir. Bu qəbildən olan tələbələrin də diqqətdə saxlanması arzu olunandır.
4. Daha çox şəxsin TTK-dan istifadə edə bilməsi üçün şərtlərin bir az yumuşaldılmasında fayda var. İlk ödəniş modelinin 20-dən 10faizə

endirilməsi yaxşı olardı. Kreditlərin verilməsində qiyabi (işsiz olan qiyabi təhsil alan), subbakalavr, doktorantlar, xaricdə təhsil alanların da istifadə edə bilməsi üçün müəyyən güzəştli şərtlərin tətbiq edilməsi arzu olunandır.

5. Valideynlərindən birinin xarici ölkənin vətəndaşı olan tələbələr TTK-dan yararlanı bilmir. Yaxşı olardı ki, bu qaydaya da dəyişiklik edilsin. Valideynlərindən birinin xarici ölkənin vətəndaşı olması tələbəni TTK-dan istifadəsinə əngəl yaratmasın.
6. Valideyni məhkumluq həyatı yaşayan, ailədə valideynlərindən yalnız biri çalışan tələbələrin Sosial təhsil tələbə kreditindən istifadə edə bilməsi üçün şəraitin yaradılması məqsədə uyğundur. Bu qəbildən olan tələbələrin diqqətdə saxlanılmasında fayda var.
7. 3 uşaqlı ailədə övladının 2-si Standart təhsil tələbə kreditindən faydalanıbsa, 3-cü uşağın Sosial TTK-dan yararlanı bilməsi üçün güzəşt edilsə yaxşı olar. Bu həm ailənin maddi probleminin həllinə, həm də abituriyentin tələbə olmaq arzusunun həyata keçməsinə dəstək olar.
8. Ailə üzvlərinin Dövlət Məşğulluq Agentliyinin sistemində “işsiz” kimi qeydiyyatda olan tələbələrin Təhsil Tələbə Krediti Fondunun vəsaitindən yararlanmaq imkanı var. Yaxşı olardı ki, “işaxtaran” kimi qeydiyyatda alınanların da Fonda müraciət edib, TTK-dan faydalanmaq hüququ olsun.
9. Bakalavriat pilləsində birinci tədris ilinin ilk semestrində təhsil alan tələbələrin hər birinin Standart TTK-dan yararlanı bilməsi üçün tələbə qəbulu imtahanında toplanan ümumi balın minimal həddinin 200 bal müəyyən edilməsi faydalı ola bilər.
10. Tələbə TTK-dan istifadə etmək üçün elektron sistem vasitəsi ilə müraciət edir. Bunun üçün tələbənin adına smart telefon nömrəsi, bəzi sənədlərin isə notariat təsdiqi olmalıdır. Buna görə tələbə müəyyən məbləğdə dövlət rüsumu ödəməlidir. Tələbələrin rüsum ödənişlərinin ləğv edilməsi arzu olunandır.
11. Universiteti əlaçı kimi bitirən tələbələrin, həmçinin təhsilini bitirib, hansısa ucqar kəndə işləməyə gedənlərin (orada ən azı 10 il çalışması müqabilində) kreditin ödənişindən azad edilməsi yaxşı olardı. Bu həm tələbələr arasında sağlam rəqabəti yaratmaqla yanaşı, həm də təhsilin, bölgələrin inkişafına töhvə olacaq.
12. Sosial TTK-da tətbiq olunan 50 faizlik güzəşt modelinin Standart TTK-ya da şamil edilməsi məqsədə uyğundur. 2 illik güzəşt müddətinin isə 5 ilədək uzadılması həm tələbələr, həm də onların valideynləri üçün faydalı olar.
13. Tələbənin ümumi orta müvəffəqiyyət göstəricisinin (ÜOMG) 71 baldan aşağı endirilməməsi məsləhətə uyğundur. Qeyd edək ki, tələbələrin tədris fəaliyyətini fəallaşdırmaq, onlar üçün özünə nəzarət mexanizmini yaratmaq, tədrisdə əldə olunmuş nailiyyətlərini qiymətləndirmək, bir sözlə təhsilin keyfiyyətinin aşağı düşməməsi məqsədi ilə tətbiq edilən ÜOMG-

nin 71 ballıq şərti, təhsilini 4 qiyməti ilə başa vuran səviyyənin ən aşağı göstəricisidir. Bu da o deməkdir ki, TTK-dan təhsilini 4-5 qiyməti ilə oxuyan hər bir tələbə yararlanı bilər. ÜOMG balının 71-dən aşağı endirilməsi dərslərini daha yaxşı oxuyanlar üçün haqsızlıq olar.

- 14.** Xüsusi istedadla malik olan tələbələrin diqqətdə saxlanması tövsiyyə olunur. Onlara xüsusi yanaşmanın tətbiq olunmasında fayda var. Məsələn, startap təklif edən tələbələr fərqləndirilər, onlar təhsil ödənişindən azad edilə bilərlər. Onlara göstərilən yardım gələcəkdə cəmiyyətimiz üçün dəyərli kadrlar ola biləcək istedadların bu mərhələdə elmi inkişaf yolundan uzaqlaşmasının qarşısını ala bilər.
- 15.** Hazırda internet həyatımızın bir parçasına çevrilib. Bu baxımdan TTKF-nin mobil tətbiqinin yaradılması yaxşı olardı. Proqramı "AppStore" və ya "Google Play Market"dən yükləyən hər bir şəxs Fond haqqında məlumatları, yenilikləri və s. xəbərləri daha operativ əldə etmiş olacaq.
- 16.** Fəaliyyətin genişləndirilməsi perspektivlərindən biri də Fond tərəfindən tələbələr üçün xüsusi kredit kartlarının təqdim olunması gözəl təşəbbüs olardı. Tələbələr bu kartlar vasitəsi ilə nahar, kitabxana, yataqxana, nəqliyyat və digər xərclərini qarşılaya bilərdilər.
- 17.** Təhsil Tələbə Krediti Fondu fəaliyyət sferasını genişləndirərək ali təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının zənginləşdirilməsinə də töhvə verməsi məqsədə uyğundur. Fond tərəfindən bölgələrdə və paytaxtda fəaliyyət göstərən təhsil müəssisələrində tələbələrin istifadəsi üçün nəzərdə tutulan lazımı texniki avadanlıqların alınması, müasir tədris otaqlarının qurulması və bu kimi digər işlərin görülməsi arzu olunandır. Bu həm təhsilə, həm tələbəyə yatırım olmaqla yanaşı, həm də ali təhsil müəssisəsinə dəstək olar.
- 18.** Kreditlərin ayrılmasında müraciətlərin çoxluğu müşahidə olunarsa (təhlil belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, şagird və onların valideynləri arasında məlumatlandırma genişləndikdən sonra bu hal qaçılmazdır), əmək bazarındakı vəziyyətin nəzərə alınması ilə bağlıdır. Belə ki, əmək bazarı araşdırıla, təhlil edilə, ehtiyac duyulan, prioritet ixtisaslar müəyyən edilə bilər. Bunun nəticəsi olaraq, həmin ixtisaslar üzrə təhsil alan tələbələrə müəyyən güzəştlər oluna bilər.
- 19.** TTKF bəzi özəl və dövlət şirkətləri ilə müqavilə imzalasa, TTK-dan istifadə edən tələbələri həmin şirkətlərdə təcrübəyə cəlb etsə, ardınca işlə təmin edə bilsə, bu çox gözəl nəticələr verə bilər. Həm tələbə təhsilini başa vurduqdan sonra işlə təmin olunmuş olar, həm də TTK-nı geri qaytarmaqda heç bir problemi olmaz.
- 20.** Nəzərə alınmalıdır ki, DİM tərəfindən nəşr olunan abituriyent jurnalında adı qeyd olunanlar artıq tələbə hesab olunur. Həmin şəxslərə universitet tərəfindən tələbə statusunun verilməsini gözləmək vaxt itkisidir. Jurnalda adı qeyd olunanların Fonda müraciət edə bilməsi üçün zəmin yaradılmalı və onların təhsil ala bilmələri üçün köməklik göstərilməlidir.

- 21.** TTKF-nin bölgələrdə maarifləndirmə işlərini intensivləşdirməsində fayda var. Bir çox hallarda valideynlərin TTK haqqında məlumatsızlığı ondan yararlanmada, gənclərin təhsil alması ilə bağlı planların qurulmasında mənfi təsir göstərir. Tələbə və valideynlərin maarifləndirilməsi daha səmərəli qurulmalıdır. Bunun üçün orta məktəblərdə görüşlər təşkil edilməli, valideyn və məktəblilər daha dərindən məlumatlandırılmalıdır. Belə olduğu təqdirdə abituriyent ödənişli təhsildən çəkinməyəcək və istədiyi ixtisas üzrə təhsil almaq imkanı qazanacaq.
- 22.** Bundan başqa paytaxtda və bölgələrdə fəaliyyət göstərən təhsil müəssisələrində TTKF ilə bağlı bir güşənin yaradılması yaxşı olardı. Orada Fondun reklam lövhələri yerləşdirilə, monitorlarda həftədə ən azı iki dəfə olmaqla TTK-ya müraciət forması, qaydalar, güzəştlər və s. səpkili video çarxlar nümayiş etdirilə bilər.
- 23.** Universitetlərdə bəzən süni manelər, bəzən isə məsuliyyətsizlikdən problemlər yaradılır. Bürokratik əngəllərin qarşısı alınmalı, tələbələrin təhsil ala bilməsi üçün münbit şərait yaradılmalıdır. Bunun həyata keçirilməsi üçün TTKF tərəfindən paytaxtda və bölgələrdə fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrində mütamadi olaraq monitorinqin və araşdırmaların aparılması zəruridir. TTKF-nin regional nümayəndəliklərinin açılması, universitetlərdə Fondun daimi olaraq bir əməkdaşının olması məqsədə uyğundur. Bu həm operativlik, həm də maarifləndirmə baxımından olduqca effektiv addımdır.
- 24.** TTKF haqqında məlumatların daha geniş auditoriyanı əhatə etməsi üçün Fond maarifləndirmə tədbirləri ilə yanaşı həmçinin təbliğat-təşviqat işlərini intensivləşdirməlidir. Bunun üçün dövlət və özəl telekanallarda müxtəlif vaxtlarda və baxımlı verilişlərdə Fond haqqında video çarxların nümayiş olunması yaxşı olardı. Sosial şəbəkələrdə xüsusən "Facebook" və "Instagram"-da (rəyi soruşulanların əksəriyyəti "Facebook" və "instagram"-dan istifadə etdiyini bildirib) tanıtım xarakterli işlərin həyata keçirilməsində fayda var.